

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Zvyšování finanční gramotnosti obyvatelstva České republiky

Vypracoval: PhDr. Olga Hodinová
Vedoucí práce: Doc. Dr. Ing. Dagmar Škodová-Parmová

České Budějovice 2013

Bibliografický záznam

HODINOVÁ, Olga. *Zvyšování finanční gramotnosti obyvatelstva České republiky: bakalářská práce*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, Katedra pedagogiky a psychologie, 2013. Str.58. Vedoucí bakalářské práce Doc. Dr. Ing. Dagmar Škodová-Parmová

Anotace

Aktuální potřeba zvyšování úrovně znalostí v oblasti finanční gramotnosti souvisí především ve stále větší provázanosti občanů s finančními institucemi a jejich produkty. Pouze finančně vzdělaný občan může přijímat relevantní rozhodnutí o svých financích. Nedostatečná orientace v oblasti financí může mít pro občany a jejich rodiny neblahé důsledky, jak dokládají mnohé příklady z praxe.

Celospolečenský problém nízké úrovně finanční gramotnosti reflektuje vládní dokument Národní strategie finančního vzdělávání. Tento dokument vychází z předpokladu, že nejlepším řešením problémů je jejich předcházení a to budováním systému finančního vzdělávání občanů.

V současnosti probíhá proces implementace finančního vzdělávání do školních vzdělávacích programů. Bakalářská práce se zabývá průzkumem úrovně finanční gramotnosti žáků vybrané střední odborné školy po zavedení finančního vzdělávání do školního vzdělávacího programu a navržením vhodných didaktických přístupů ke zvyšování finanční gramotnosti.

Annotation

The actual need to increase the level of knowledge in the field of financial literacy is mostly connected with an intensive link of citizens and the financial institutions and their products. An informed person is able to make a reasonable decision. Ignorance in this branch may have critical consequences.

The problem of low level of financial literacy is reflected by the government in the National strategy of financial education. The main goal of this strategy is the prevention. It tries to prevent citizens from getting into the financial crisis.

Proces of implementing of financial literacy into the education is in the progress. The way how particular high schools apply financial literacy and how it influence the pupils is the topic of my bachelor's thesis. The aim of my paper is the analysis of the level of financial literacy on the high schools and proposal of convenient meassures to increase the level of education in this field.

Klíčová slova

Gramotnost, finanční gramotnost, budování finančního vzdělávání, standardy finanční gramotnosti, výzkum finanční gramotnosti, projekt Dolceta

Keywords

Literacy, financial literacy, building of the financial education, standards of financial literacy, research of the financial literacy, project Dolceta

Prohlášení

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 22.dubna 2013

.....
Podpis

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala své vedoucí bakalářské práce Doc. Dr. Ing. Dagmar Škodové-Parmové za její praktické rady a připomínky, které mi napomohly k vypracování mé bakalářské práce.

Obsah

1. Úvod.....	7
2. Cíle a metodika práce	9
3. Gramotnosti ve vzdělávání	10
3.1. Pojem gramotnost, jeho vývoj a změna významu, její druhy.....	10
3.2 Funkční gramotnost podle oborů vzdělávání	12
3.3 Finanční gramotnost	14
3.4 Finanční vzdělání a jeho přínos pro občana i společnost	16
3.5 Budování finančního vzdělávání obyvatel České republiky	18
3.6 Budování finanční gramotnosti v počátečním vzdělávání na středních školách.....	22
4. Průzkum finanční gramotnosti mládeže a jejich postoje k finančnímu vzdělávání.....	28
4.1 Metoda šetření	30
4.2 Dotazník, jeho zpracování a interpretace	35
5. Analýza výzkumného šetření.....	48
6 Výuka finanční gramotnosti a návrh vhodných didaktických metod a opor.	51
Závěr.....	54
Resumé	55
Použitá literatura:	56
Seznam příloh	58

1. Úvod

Před rokem 1989 byla v domácnostech běžná praxe rodinný měsíční příjem ve formě peněz hotovosti rozdělit do obálek s nadpisy nájem, jídlo, oblečení, zábava, dovolená, úspory atd. a hospodařit s touto sumou tak, aby se pokryly nutné rodinné náklady do příchodu další mzdy. Půjčky na běžnou spotřebu se nepovažovaly za běžné řešení a život na dluh byl společensky nepřijatelný.

Převratné změny ve společenském a ekonomickém systému po roce 1989 i nástup masivního rozšíření počítačových technologií v oblasti financí zásadním způsobem mění myšlení každého občana i společnosti v pohledu na peníze.

Peníze jsou cokoli, co slouží jako běžně přijímaný prostředek směny či placení¹ při uspokojování nejrůznějších potřeb jedince i společnosti. Peníze ovládají život jednotlivce i celé společnosti, protože škála potřeb je nekonečná, ovšem suma peněz pro jejich uspokojení je vždy omezená. Tuto nerovnost ve společnosti, preferující uspokojování materiálních potřeb, lze snadno vyřešit půjčkou. Toto je okamžik, kdy nám ochotně pomohou nejrůznější finanční instituce.

Snadným sklouznutím do života na dluh je ohrožena především mládež, jejíž hodnotová orientace je zaměřena v tomto období především na materiální stránku života. Nová generace navíc vyrůstá ve společenském prostředí, které dluh již nevnímá negativně, a proto je i svolnější k životu na dluh.

Osamostatňování po ukončení studií a odstěhování od rodičů zvyšuje životní náklady (nutnost pořízení vlastního bydlení, úhrada běžných životních nákladů na potraviny, dopravu atd., dříve hrazené rodiči). Potřeby jsou většinou v nepoměru s příjmy. Proto optimální rozhodování o dlouhodobých investicích i řešení náhlého výpadku financí výrazně může usnadnit povinné finanční vzdělávání během školní docházky, kdy lze působit preventivně, soustavně a plošně.

Téma zvyšování finanční gramotnosti obyvatel České republiky jsem si zvolila z důvodu osobního zájmu o problematiku finanční gramotnosti jako součásti všeobecné gramotnosti obyvatel a jejího vlivu na odolnost vůči mediálnímu tlaku nabídek finančních služeb.

¹SAMUELSON, Paul A. *Ekonomie*. Vyd. 1. Praha: Svoboda, 1991, ISBN 80-205-0192-4, str. 230

Teoretická část bakalářské práce bude věnována pojmu gramotnost, jeho vývoji a posunu významu v čase, vývoji výzkumu gramotnosti v evropském i národním měřítku a významu finančního vzdělávání pro společnost i jednotlivce. Zmíněny budou hlavní dokumenty, které problematiku finanční gramotnosti řeší a subjekty podílející se na budování finančního vzdělávání obyvatel České republiky.

V praktické bude realizováno dotazníkové šetření mezi žáky vybrané střední odborné školy, jak dalece jsou gramotní ve finanční oblasti. Na tomto základě budou navrženy vhodné didaktické metody, které pomohou zvyšovat finanční gramotnost sledované věkové skupiny.

2. Cíle a metodika práce

Cílem bakalářské práce v praktické části je analyzování finanční gramotnosti žáků vybrané střední odborné školy a navržení vhodných didaktických přístupů ke zvýšení této gramotnosti

Účelem práce je zjistit zařazení výuky finanční gramotnosti do školních vzdělávacích programů na střední odborné škole na základě doporučení rámcových vzdělávacích programů a její vliv na zvyšování finanční gramotnosti žáků vybrané střední odborné školy.

V průzkumu Finanční gramotnosti mládeže M. Čečrdlová² (2011) zjistila, že pouze 63% z 52 respondentů ze středních škol ve věku 15-18 let se setkala ve výuce s tématy, týkajícími se finančního vzdělávání. Tři čtvrtiny z nich považuje finanční vzdělávání za užitečné. Odpovědi na otázky, které již nějakou finanční gramotnost předpokládaly, již nebyly tak 'přesvědčivé.

Výsledky provedeného průzkumu budu porovnávat ve vlastním šetření. Předpokládám, že studenti, kteří mají do výuky zařazený předmět s finanční tematikou, budou mít lepší finanční znalosti, a to bez ohledu na pohlaví.

Šetření bude provedeno dotazníkovou metodou a výsledky budou zpracovány statistickými metodami a grafickým znázorněním. Zjištění, jsou rozdíly v odpovědích respondentů podle pohlaví, bude vyhodnoceno Chí-kvadrátovým testem shody.

² Čečrdlová, M. – *Finanční gramotnost mládeže (výsledky průzkumu)*, 2011. [online]. [cit. 2013-02-06]. Dostupné online na <http://financni-gramotnost-mladeze.vyplnto.cz>

3. Gramotnosti ve vzdělávání

3.1. Pojem gramotnost, jeho vývoj a změna významu, její druhy

V široké veřejnosti se pod pojmem gramotnost rozumí znalost čtení a psaní ve smyslu identifikace písmen a skládání a psaní slov s pochopením jejich významu. V průzkumech o gramotnosti, organizovaných Organizací spojených národů pro výchovu, vědu a kulturu (UNESCO) nebo Světovou bankou, většina evropských zemí není uvedena s nějakým statisticky významným údajem. Povinná minimálně základní školní docházka již po několik generací ve všech evropských zemích zaručuje alespoň elementární gramotnost. Tento termín již není v evropském kontextu opakem negramotnosti.

Přesto Evropská komise v září ve své Závěrečné zprávě skupiny odborníků EU pro gramotnost upozornila na rozšířenou mylnou představu Evropanů o vyřešení gramotnosti: *„Překvapivě vysoký počet Evropanů má nedostatečnou úroveň gramotnosti. Z vnitrostátních a mezinárodních průzkumů vyplývá, že zhruba jeden z pěti dospělých a jedno z pěti patnáctiletých dětí má nedostatečné schopnosti související s porozuměním psanému textu, které jsou potřeba k plnému zapojení se do moderní společnosti.“*³

Toto tvrzení se opírá o výsledky Mezinárodního výzkumu gramotnosti dospělých (International Adult Literacy Survey - **IALS**), organizovaného Organizací pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) v roce 1994, kdy byl použit nový metodologický přístup ke zjišťování gramotnosti s novým pohledem na obsah termínu a kategorizování gramotnosti do pěti úrovní. I když je použit termín gramotnost, jde již o posunutí významu slova o aktivitu spojenou s využitím gramotnosti. Posun významu je upřesňován termínem funkční gramotnost.

Funkční gramotnost a její výzkum

Pouhá gramotnost ještě neznamená schopnost znalosti využívat a aplikovat. Teprve uplatněním znalostí se gramotnost realizuje. V tomto smyslu hovoříme o

³Skupina odborníků EU na vysoké úrovni pro gramotnost. [online]. [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/education/literacy/what-eu/high-level-group/documents/executive-summary_cs.pdf, str. 4

funkční gramotnosti. Dle definice UNESCO z roku 1978 je „*Funkčně gramotný takový člověk, který může být zapojen do všech aktivit, v nichž je pro efektivní fungování v jeho skupině a komunitě vyžadována gramotnost, a také které mu umožňují pokračovat ve využívání čtení, psaní a počítání v zájmu jeho vlastního a komunitního rozvoje.*“⁴

Gramotnost není jen technika. Je to i stav, který umožňuje člověku rozvíjet své individuální schopnosti jako jednotlivci, občanu a zaměstnanci.

Funkční gramotnost dle testu IALS byla zkoumaná v oblasti *literární* (vyhledávání a využívání informací v textu, jejich pochopení a práce s nimi), *dokumentová* (vyhledávání informací z dokumentů, jako jsou dotazníky, mapy či grafy a práce s nimi) a *numerická* (dovednost manipulovat s čísly)⁵ a je kategorizována do pěti úrovní 1-5, kde nejnižší úroveň neznámá, že je člověk negramotný, ale využívání znalostí končí u jednoduchých úkonů.

Fenomén funkční gramotnost je dále šetřen jako sociální kategorie ovlivňující vývoj evropské společnosti Druhým mezinárodním výzkumem gramotnosti dospělých (Second International Adult Literacy Survey – **SIALS**) v roce 1997. Tohoto výzkumu se již zúčastnila i Česká republika.⁶

Také z výzkumu SIALS vyplývá hodnocení gramotnosti Evropskou komisí, podle které až jedna pětina obyvatel EU má obtíže se zvládnutím úkolů aktuálního života. Právě důraz na aktivitu v procesu čtení, psaní a počítání, zaměřenost na výsledek procesu a využití v praktickém životě upřesňuje v současnosti význam pojmu funkční gramotnost.

Aktuálně organizuje OECD další mezinárodní výzkum dospělých: **PIAAC** (Programme for International Assessment of Adult Competencies) s cílem zjistit, jak jsou občané v jednotlivých zemích připraveni na život v moderní společnosti, a zda se úroveň dovedností dospělých v posledních deseti letech zlepšuje či zhoršuje.

⁴RABUŠICOVÁ, Milada. *Gramotnost: staré téma v novém pohledu*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, 2002, 199 s. Rubikon (Masarykova univerzita), sv. 8. ISBN 80-862-5114-4, str. 18

⁵ Tamtéž, str. 73

⁶ Čeští dospělí v něm ve srovnání s ostatními zeměmi prokázali vysokou úroveň dovednosti pracovat s čísly v situacích běžného života (numerická gramotnost) a získávat informace z nesouvislých textů: tabulek, grafů, formulářů apod. (dokumentová gramotnost). Nízká byla naopak úroveň tzv. literární gramotnosti (dovednosti pracovat se souvislými texty). ([online]. [cit. 2013-03-07]. Dostupné z: http://www.piaac.cz/informace_piaac)

Úroveň funkční gramotnosti jako kritérium efektivity vzdělávacích systémů

Úroveň funkční gramotnosti dospělých je primárně ovlivněna efektivitou vzdělávacích systémů. Proto se funkční gramotnost nesleduje pouze u dospělé populace, ale i v základním školství. Navíc výdaje na vzdělávání tak jako všechny ostatní rozpočtové výdaje začínají však být konfrontovány na národní a celoevropské úrovni s efektivitou, a to využitím gramotnosti v běžném životě.

V současnosti realizuje OECD program **PISA** (Programme for International Student Assessment), který je zaměřen na zjišťování úrovně gramotnosti patnáctiletých žáků v oblasti matematické, čtenářské a přírodovědné. Hlavním cílem projektu je poskytnout účastnickým zemím informace o účinnosti jejich školských systémů a jak se dovednosti zjištěné u patnáctiletých žáků promítají do pracovního života dospělé populace.

3.2 Funkční gramotnost podle oborů vzdělávání

Termín gramotnost ve smyslu znalosti se rozšiřuje o další přídavná jména dle různých oborů vzdělávání. Výzkumy vzdělanosti občanů sledují gramotnosti čtenářské, matematické, přírodovědné, aktuálně doplňované o gramotnost finanční a ITC jako vstupních faktorů ovlivňujících úroveň funkční gramotnosti dospělých. Uvedené pojmy se používají všude tam, kde potřebujeme být struční a přitom chceme zdůraznit skutečnost, že nestačí pouze znát jednotlivé pojmy té které oblasti, ale především porozumět jejich obsahu, chápat je v souvislostech a prakticky je v životě využívat.⁷

Čtenářská gramotnost

„Čtenářská gramotnost je celoživotně se rozvíjející vybavenost člověka vědomostmi, dovednostmi, schopnostmi, postoji a hodnotami potřebnými pro užívání všech druhů textů v různých individuálních i sociálních kontextech.“⁸

Nestačí pouze umět číst. Je nutné umět z textu vyvozovat i důsledky obsahu. zaujmout postoj a zvážit přínos např. v oblasti financí.

⁷Gramotnosti ve vzdělávání. Praha:Výzkumný ústav pedagogický, 2010. ISBN 978-80-87000-41-0., str. 4

⁸ Dtto, str. 7

Matematická gramotnost

„Matematická gramotnost je schopnost jedince poznat a pochopit roli, kterou hraje matematika ve světě, dělat dobře položené úsudky a proniknout do matematiky tak, aby splňovala jeho životní potřeby jako tvořivého, zainteresovaného a přemýšlivého občana.“⁹

Ve vzdělávacím systému je tento pojem užíván v rámcových vzdělávacích programech základního“ vzdělávání, a to v oblasti Matematiky a její aplikace, Člověk a společnost. Úroveň této gramotnosti se projevuje především v řešení různých praktických úloh ze světa financí, jako je např. výpočet úroků z vkladů či daně z úroků.

Přírodovědná gramotnost

Rámcové a školní vzdělávací programy v přírodních vědách vycházejí z aktuálních vědeckých poznatků. Přírodovědné vědomosti pomáhají mladé generaci v orientaci v materiálním světě a i ke kritickému vyhodnocení mediálních informací, které jsou často v rozporu s vědeckými tvrzeními přírodních věd.

ITC gramotnost

Informačními a komunikačními technologiemi (ITC) rozumíme technologie (technické prostředky), které slouží ke sběru, přenosu, ukládání, zpracování a distribuci dat, neboli k práci s informacemi a komunikaci.

„ITC gramotnost je soubor kompetencí, které jedince potřebuje, aby byl schopen se rozhodnout jak, kdy a proč použít dostupné ITC a poté je účelně využít při řešení různých situací při učení i v životě v měnícím se světě.“¹⁰ Gramotnost v oblasti ITC se obecně rozumí dovednost práce s osobním počítačem, jeho využívání ve školní praxi, v pracovním i osobním životě, dovednost vyhledávání, použití a vyhodnocení například finančních informací.

„Podobně jako v případě vybavenosti české populace novými technologiemi lze hovořit o základní nasycenosti, tak také v případě počítačové gramotnosti lze říci, že

⁹ *Gramotnosti ve vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2010. ISBN 978-80-87000-41-0., str. 22

¹⁰ *Gramotnosti ve vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2010. ISBN 978-80-87000-41-0., str. 57

*česká populace je vybavena základními kompetencemi k využívání výpočetní techniky.*¹¹ U mladší generace je dle výzkumu sociologa Petra Saka počítačová gramotnost převážně na takové úrovni, že „*další rozvoj kompetencí je dán volbou jedince a potřebami, které vznikají na základě jeho profesního a osobního života, způsobu života a rozvoje osobnosti.*“¹²

Podpora ITC v základním vzdělávání se odráží na úrovni ITC gramotnosti celé nastupující generace, která absolvovala toto vzdělání.

Uvedené gramotnosti byly zvoleny jako nejdůležitější pro zvládnutí nároků současného osobního, pracovního a společenského života. Tvoří základ všeobecného vzdělání, které se utváří průběžně celý život člověka.

Školní vzdělávání již nevybaví jedince všemi vědomostmi, které by stačily na celý život. Praxe sama odhaluje bílá místa ve vzdělání člověka a naplňuje tak obsah celoživotního vzdělávání podle potřeb jednotlivce. Proto nelze u dospělé populace již rozhodovat, která oblast je pro celoživotní vzdělávání jednotlivce nejdůležitější a jakou další funkční gramotnost si má osvojit, zda mediální, komunikační, právní či kulturní apod.

Zvyšující se provázanost občanů se světem financí a problémy vyplývající z neznalosti tohoto ekonomického odvětví ukazují na gramotnost, bez které se již žádný občan neobejde, a to na finanční gramotnost

3.3 Finanční gramotnost

Jak se naučit zacházet s penězi. Co to jsou peníze? Co mám dělat, když potřebuji vyřešit aktuální nedostatek financí půjčkou? Jak komunikovat s finančními institucemi? Jaká práva jako spotřebitel mám? Jak zodpovědně spravovat osobní a rodinné finance a preventivně se chránit proti předlužování? Odpovědi na tyto otázky zprostředkuje finanční vzdělávání, bez kterého bezpečná aktivní účast na finančním trhu není možná. Cílem tohoto vzdělávání je podpora růstu finanční gramotnosti obyvatel.

¹¹ Počítačová gramotnost a způsoby jejího získávání [online]. [cit. 2013-03-08]. Dostupné z: <http://www.lupa.cz/clanky/pocitacova-gramotnost-zpusoby-ziskavani/>

¹² Tamtéž

Pojem finanční gramotnost byl definován v dokumentu Národní strategie finančního vzdělávání, pokládajícím základy finančního vzdělávání v České republice. Na základě shody Pracovní skupiny pro finanční vzdělávání, tvořené zástupci Ministerstva financí ČR, Ministerstva průmyslu a obchodu ČR, Ministerstva školství a tělovýchovy ČR a České národní banky spolu s profesními a spotřebitelskými sdruženími zní definice finanční gramotnosti takto:

„Finanční gramotnost je soubor znalostí, dovedností a hodnotových postojů občana nezbytných k tomu, aby finančně zabezpečil sebe a svou rodinu v současné společnosti a aktivně vystupoval na trhu finančních produktů a služeb. Finančně gramotný občan se orientuje v problematice peněz a cen a je schopen odpovědně spravovat osobní/rodinný rozpočet, včetně správy finančních aktiv a finančních závazků s ohledem na měnící se životní situace.“¹³

Z definice vyplývá několik cílů při dosahování finanční gramotnosti. Nejde jen o aplikaci matematické gramotnosti při výběru vhodných finančních produktů. Důraz se klade i na hodnotový systém občana, který musí zvažovat při finančním rozhodování i další aspekty jako rodinná situace, společenské klima, ekologická kritéria a jejich změny v čase. Každé finanční rozhodnutí je proto nutné porovnávat z mnoha hledisek, než se dospěje k ekonomicky zodpovědnému rozhodnutí. Z těchto důvodů se do finančního vzdělávání promítají další gramotnosti (čtenářská, přírodovědná, ITC, právní atd.), které učí zasazovat finanční gramotnost do širších souvislostí

Finanční gramotnost je součástí širší **ekonomické gramotnosti** - porozumění trhu práce, rozhodování o dlouhodobých finančních závazcích z pohledu předpokládaného budoucích příjmu, posuzování vývoje ekonomiky z makroekonomického pohledu (inflace, vývoj úrokových měr atd.)

Definice a složky finanční gramotnosti

Definice finanční gramotnosti je strukturovaná. Finanční gramotnost jako správa osobních/rodinných financí **zahrnuje tři složky: gramotnost peněžní, cenovou a rozpočtovou.**

¹³ Národní strategie finančního vzdělávání. Aktualizované znění. Praha: Ministerstvo financí ČR 2010 [online]. [cit. 2013-03-11]. Dostupné z: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Narodni_strategie_Financniho_vzdelavani_MF2010.pdf, str. 11

Peněžní gramotnost představují kompetence nezbytné pro správu hotovostních a bezhotovostních peněz a transakcí s nimi a dále správu nástrojů k tomu určených (např. běžný účet, platební nástroje apod.).

Cenovou gramotnost představují kompetence nezbytné pro porozumění cenovým mechanismům a inflaci.

Rozpočtovou gramotnost představují kompetence nezbytné pro správu osobního/rodinného rozpočtu (např. schopnost vést rozpočet, stanovovat finanční cíle a rozhodovat o alokaci finančních zdrojů) a zahrnuje i schopnost zvládat různé životní situace z finančního hlediska. Rozpočtová gramotnost zahrnuje vedle výše popsané obecné složky také dvě složky specializované: správu finančních aktiv (např. vkladů, investic a pojištění) a správu finančních závazků (např. úvěrů nebo leasingu). To předpokládá v obou případech orientaci na trhu různě komplikovaných finančních produktů a služeb, schopnost mezi sebou jednotlivé produkty či služby porovnávat a volit ty nejvhodnější s ohledem na konkrétní životní situaci.¹⁴

3.4 Finanční vzdělání a jeho přínos pro občana i společnost

Abychom porozuměli světu financí, musíme rozumět cílům finančních institucí. Finanční instituce jsou odvětvím byznysu stejně jako ostatní obchodní a výrobní společnosti s cílem dosažení zisku. A zisk v jejich sféře podnikání produkuje především půjčování peněz, kdy peníze fungují jako kapitál. Kapitál vzniká použitím peněz, které nejsou vlastníkem (právnícké i fyzické osoby) spotřebovány, jako vstup do další činnosti (výroby, nákup finančních produktů, půjčování peněz apod.) s cílem dosažení zisku.

Subjekty finančního trhu

Na finančním trhu se pohybuje několik typů společností s různou mírou kontrolovatelnosti jejich činnosti a výší nákladů na správu půjček.

¹⁴ Národní strategie finančního vzdělávání. Aktualizované znění. Praha: Ministerstvo financí ČR 2010 [online]. [cit. 2013-03-11]. Dostupné z: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Narodni_strategie_Financniho_vzdelavani_MF2010.pdf, str. 12

Peníze si můžeme půjčit od společností kontrolovaných Českou národní bankou, to jsou většinou banky a družstevní záložny s náročnými požadavky na ručení za poskytované půjčky.

Finance půjčují také společnosti sdružené v České leasingové a finanční asociaci. Na stránkách asociace je uveden seznam členů i kodex, kterými se společnosti řídí. Jejich úrokové sazby a další poplatky spojené se správou půjček jsou podstatně vyšší než sazby bankovních domů. Ovšem požadavky na ručení za poskytované půjčky jsou mírnější, proto jsou i přístupnější.

Zásadním nebezpečím pro žadatele o půjčku jsou obchodní společnosti, které finance nabízejí bez jakýchkoli omezení. Nejde jim však o splacení půjčky. Oni vydělávají na exekučním řízení, které po nesplacení půjčky v určitém termínu následuje. Občané mimo nesplacený dluh musí uhradit úroky z prodlení a splátky za náklady exekučního řízení. Výsledkem je exekuční příkaz ke strhávání pravidelných měsíčních splátek z platu či důchodu často bez viditelného konce. Je to ukázkový příklad, jak z peněz vzniká kapitál, který uvedením do chodu spoluprací úvěrových a společností, vymáhajících pohledávky, přináší často nekonečný zisk. Je to nastavený mechanismus k obohacování, kterému je třeba se vyhnout.

Nelze však finance a bankovní i mimobankovní instituce s nimi obchodující zavrhnout. Lze jen umět znát jejich pravidla, metody a záměry. Finančně gramotný občan umí domyslet důsledky svého jednání při využívání služeb finančních institucí. Z tohoto důvodu jsou aktivity, přispívající ke zvyšování finanční gramotnosti obyvatel zásadním východiskem k obraně občanů jako spotřebitelů finančních služeb. Zároveň se zvyšováním finanční gramotnosti se zvyšuje i počet zákazníků finančních institucí, kteří se zbaví předsudků a strachu z jednání s těmito institucemi. Výhody finančního vzdělání jsou tedy nejen pro jednotlivce jako spotřebitele, ale i pro ekonomické subjekty jako poskytovatele služeb, a především pro společnost jako celek.

Přínos finančního vzdělání pro jednotlivce:

- Finančním vzděláváním se posiluje pozice a sebevědomí občanů jako spotřebitelů.

- Finanční znalosti občanům dovolí kriticky zhodnotit nabízené finanční služby, kladení správných dotazů vede k lepšímu porozumění předkládaných informací. na překlenutí dočasného výpadku příjmu od nebankovní společnosti.

Přínos finančního vzdělání pro společnost:

- Finanční vzdělávání občanů může napomoci preventivnímu řešení finančních problémů občanů, kteří by se jinak dostali do tíživé finanční a spadli do sociální sítě s následných výdajů ze státního rozpočtu (podpora v nezaměstnanosti, výplaty sociálních dávek)
- Finančně vzdělaný občan se zapojí do registrovaného finančního trhu, omezí využívání služeb lichvářských společností, podporující zadlužování domácností s cílem dosažení exekuce na jejich celý majetek a vytváření lokalit ohrožených plošnou chudobou a z ní vyplývající sociální problémy (sociální vyloučení, nezaměstnanost, kriminalita)
- Finanční gramotnost vede občany i s nižšími příjmy k plánování rodinných rozpočtů s cílem spoření a zabezpečení na stáří

Ekonomickým přínosem finančního vzdělání občanů je:

- Výběr vhodných finančních služeb, které odpovídají nejen současným, ale především jejich **budoucím** příjmům. Tím se snižuje nebezpečí nesplácení půjček a hypoték a ztrát nejen pro občany, ale i pro věřitele.
- Občané svým spořením přispívají k likviditě finančních institucí a jejich ochotě podporovat investicemi i menší podniky s vyšší mírou rizikovosti a tím přispívat k vytvářením pracovních míst

3.5 Budování finančního vzdělávání obyvatel České republiky

Česká republika jako demokratický stát s tržní ekonomikou je pod vlivem volného pohybu kapitálu (volných peněžních prostředků) a jeho snaze po maximálním zhodnocení poskytováním finančních služeb spotřebitelům, právníkům nebo fyzickým osobám.

Provázanost ekonomického života občanů s finančními institucemi je již natolik silná, že znalosti z oblasti finančních služeb musíme řadit k všeobecné gramotnosti občanů jako spotřebitelů. Především události na světovém trhu financí posledního desetiletí ukazují na nutnost zvýšení znalostí z oblasti trhu financí.

Doporučení mezinárodních organizací, zejména Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (zkráceně OECD z angl. Organisation for Economic Cooperation and Development) a Evropské komise zdůrazňují požadavek na vytváření národních strategií schválených vládami daných států s cílem zvýšení povědomí o potřebnosti finančního vzdělávání a nutnosti vytvoření jeho jednotného a koordinovaného systému.

Národní strategie finančního vzdělávání.

Vláda ČR schválila usnesením č. 338 ze dne 10. května 2010 dokument *Národní strategie finančního vzdělávání*¹⁵ (dále jen NSFV). Cílem strategie je vytvoření systému finančního vzdělávání pro zvyšování úrovně finanční gramotnosti občanů České republiky (dále jen ČR). Dokument není popisem realizace konkrétních projektů a programů finančního vzdělávání, ale spíše jejich zastřešením v podobě určení společných cílů, obecných principů a prostředků k jejich dosažení.

Národní strategie je aktualizací původního dokumentu *Strategie finančního vzdělávání z roku 2007*¹⁶, prvním koncepčním dokumentem řešícím problematiku posílení finanční gramotnosti obyvatel České republiky. Šlo o společný projekt Ministerstva financí ČR, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR, Ministerstva průmyslu a obchodu ČR. Protože to nebyl vládou schválený dokument, nebyla koncepce zvyšování finanční gramotnosti závazná pro celou státní správu. Přesto svůj cíl především v rezortech financí a školství splnila.

Dvou pilířová struktura finančního vzdělávání

Proces finančního vzdělávání je cílen na celou populaci. Aktivizace zájmu o vzdělávání ve finanční oblasti je u každé věkové skupiny jinak motivováno a tomu musí

¹⁵ Národní strategie finančního vzdělávání. [online]. [cit. 2013-02-06]. Dostupné z: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Narodni_strategie_Financniho_vzdelavani_MF2010.pdf, str. 2

¹⁶ Strategie finančního vzdělávání. [online]. [cit. 2013-02-06]. Dostupné z: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Strategie_Fin-vzdelavani_CR_200710.pdf

odpovídat i metodologie vzdělávacího procesu. Z tohoto důvodu pojmá NSFV strukturu finančního vzdělávání jako dvou pilířovou¹⁷

První pilíř je zaměřen na **počáteční (školní) vzdělávání**, kterým se rozumí předškolní, základní, střední, vyšší odborné vzdělávání podle zákona č. 561/2004 Sb. dle platného znění a studium v akreditovaných studijních programech, uskutečňovaných podle zákon č. 111/1998 Sb. dle platného znění.

Finanční gramotnost je budována podle platných standardů Národní strategie finančního vzdělávání na základních a středních školách zaváděním finančního vzdělávání do školních vzdělávacích programů.

Druhý pilíř je zaměřen na **celoživotní vzdělávání** občanů jako spotřebitelů finančních služeb a produktů. Koordinátorem celoživotního vzdělávání finanční gramotnosti je MF. Ministerstvo na svých webových stránkách informuje o poskytovatelích finančního vzdělávání.

Principy finančního vzdělávání

Principem finančního vzdělávání je mimo **princip odbornosti** (důraz je kladen na odbornost vzdělavatelů) především **princip obecnosti bez propagace konkrétních produktů a služeb**.¹⁸ Vzdělávací programy musí rozvíjet znalosti o finančních produktech a službách obecně bez propagace konkrétních společností, poskytujících finanční služby.

Konkrétní programy a projekty musí mít jasně vymezenou cílovou skupinu, pro kterou jsou připravené a tomu podřídit obsah a metodu vzdělávání. Tímto se naplňuje **princip zacílení**.

Subjekty budování finančního vzdělávání

Na systému finančního vzdělávání se podílejí orgány státní správy, finanční instituce, spotřebitelské organizace, školy i zaměstnavatelé.

Garantem zvyšování FG v počátečním vzdělávání je stát prostřednictvím **Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR** (dále jen MŠMT). Ministerstvo

¹⁷Národní strategie finančního vzdělávání. [online]. [cit. 2013-02-06]. Dostupné z: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Narodni_strategie_Financniho_vzdelavani_MF2010.pdf, str. 16

¹⁸Národní strategie finančního vzdělávání. [online]. [cit. 2013-02-06]. Dostupné z: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Narodni_strategie_Financniho_vzdelavani_MF2010.pdf, str. 15

realizuje osvojování finanční gramotnosti, vymezené rámcovými vzdělávacími programy v základním a středním vzdělávání.

Česká národní banka (dále jen ČNB) jako orgán dohledu nad ochranou spotřebitele na finančním trhu se do finančního vzdělávání zapojuje svými projekty s důrazem na předcházení negativních důsledků, vyplývajících z neznalosti fungování finančního trhu. V oblasti počátečního vzdělávání se podílí především na vzdělávání učitelů finančních a ekonomických témat.

Ministerstvo průmyslu a obchodu (dále jen MPO) především poskytuje finanční podporu spotřebitelským organizacím, realizujícím schválené projekty finančního vzdělávání a poskytují spotřebitelům poradenské služby.

Koordinátorem finančního vzdělávání na národní úrovni je **Ministerstvo financí** (dále jen MF) jako předkladatel strategie. Nemá však přímý vliv na obsah vzdělávání, a ani nemá systematickou strategii pro nezávislé vzdělávání dospělých. Toto konstatování vyplynulo ze závěrů II. ročníku konference k finančnímu vzdělávání **Jak správně finančně vzdělávat dospělé, pořádané VŠE v listopadu 2012 v Praze**, kterého se zúčastnili mimo zástupce MF další státní i nestátní subjekty, které se věnují studiu úrovně a zvyšování finanční gramotnosti obyvatel České republiky:

Odbor prevence kriminality MV ČR vnímá vzdělávání ve finanční oblasti jako prevenci k rizikům, spojených se zadlužováním, jako je psychická zátěž vedoucí až sebevražednému jednání, vysoká sociální rizika včetně ztrát rodin, domova a bezdomovectví, páchaní trestné činnosti a prakticky žádná šance pro návrat do běžné společnosti.

Sdružení českých spotřebitelů (SČS) svým projektem "Podepsat můžeš, přečíst musíš!" se zaměřuje na spotřebitele všeobecně, zejména na ty obzvláště zranitelné - seniory, nízkopříjmové skupiny, osoby se zdravotním postižením. Ve své kampani, šířenou plakáty, letáky, a dalšími tiskovinami, šířenými do městských úřadů i škol, či TV a rozhlasovými spoty upozorňuje na důležitost čtení celého textu spotřebitelských smluv a porozumění tomu, co podepisujeme, především důsledkům v případě neplnění smluvních podmínek.

Některé bankovní instituce jako Česká spořitelna, realizují vlastní výzkum finanční gramotnosti, zkoumající otázky jako je zájem o oblast financí, finanční zodpovědnost a znalost bankovních produktů. Z analýzy odpovědí vyplývá, že občané

jsou finančně dosti zodpovědní, znalosti bankovních produktů jsou průměrné, ale **zájem o sebevzdělávání je minimální**. Teprve znalost pravidel finančního trhu a jeho produktů a odpovědné chování, postoje a preference pomohou občanům být rovnocenným partnerem finančních institucí.

Většina bankovních domů využívá pro zvyšování finančního vzdělávání občanů informačních letáků a služeb pracovníků na přepážkách s informacemi. Touto cestou jsou oslovováni především lidé střední a starší generace. Mladou generaci spíše osloví interaktivní forma, proto jsou vytvářeny různé počítačové hry z oblasti financí a se zaměřením na finanční produkty, přístupné on-line na internetových stránkách bank. Např. nit. Stránky České spořitelny pro mladou generaci www.Moneymanie.cz se zaměřují na vysvětlení bankovních pojmů a na využívání bankovních služeb. Podrobnějším čtením však se vysleduje zájem instituce naučit čtenáře, jak si půjčovat.

Budování finanční gramotnosti včetně dosažení standardů finanční gramotnosti lze nezávisle, bez obchodních zájmů, systematicky a plošně, realizovat pouze v počátečním (školním) vzdělávání.

3.6 Budování finanční gramotnosti v počátečním vzdělávání na středních školách

Zájem o finanční vzdělávání u dospělé populace většinou přichází až spolu s řešením již existujících problémových reálných situací. Nejlepším řešením problémů je prevence, předcházení problémům na základě znalostí. A plošné šíření znalostí dosáhnout lze pouze v počátečním (školním) vzdělávání.

Standardem finanční gramotnosti se rozumí ideální úroveň finanční gramotnosti pro různé cílové skupiny, resp. cílový stav finančního vzdělávání pro různé stupně vzdělání. Tyto následně slouží jako východisko při tvorbě konkrétních vzdělávacích programů a aktivit směřujících k rozvoji a zvyšování úrovně finanční gramotnosti žáků a dospělé populace. Standardy finanční gramotnosti představují také kritérium pro měření úrovně finanční gramotnosti.

Procesu stanovení *Národní strategie finančního vzdělání* v roce 2010 předcházely přípravné práce na zahájení koordinovaného finančního vzdělávání již v 2007 a to s orientací na základní a střední školství přijetím společného dokumentu MF,

MPO a MŠMT *Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách.*

Standardy finanční gramotnosti

Dokument Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách¹⁹ z roku 2007 je dílčí koncepcí zaměřenou na finanční vzdělávání ve školách a je postupně zapracováván do rámcových a poté školních vzdělávacích programů. Součástí dokumentu jsou i **Standardy finanční gramotnosti**²⁰ (dále jen Standardy FG), které formulují cílový stav finanční gramotnosti. Meziřezortní skupiny složená ze zástupců MF, MŠMT, zástupců pedagogických ústavů a škol Byly formulovány tři standardy FG v počátečním vzdělávání podle cílových skupin:

- Standard FG pro žáka 1. Stupně ZŠ
- Standard FG pro žáka 2. Stupně ZŠ
- Standard FG pro žáka SŠ - Úroveň standardů pro střední vzdělávání je již shodná s požadavky na finanční gramotnost dospělého občana, metodicky však přizpůsobený vzdělávacím potřebám žáků SŠ

Zavádění Standardů finanční gramotnosti do rámcových vzdělávacích plánů

Dle akčního plánu Národní strategie finančního vzdělávání je termín zavádění Standardů finanční gramotnosti do rámcových vzdělávacích plánů (RVP) pro ZŠ a SŠ stanoven do konce roku 2013 včetně průběžného zapracování do školních vzdělávacích programů.

Ve středním vzdělávání byl již standard finanční gramotnosti zakomponován do všech dosud vydaných RVP.²¹

Do RVP pro střední odborné vzdělávání byla problematika finanční gramotnosti zakomponována do společenskovedního, matematického a ekonomického vzdělávání podle daných RVP a je zařazeno do průřezového tématu Člověk a svět práce.

¹⁹ Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách [online]. [cit. 2013-02-06]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/system-budovani-financni-gramotnosti-na-zakladnich-a-strednich-skolach>

²⁰ Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách, str. 12-14

²¹ Viz příloha č. 1 – Harmonogram implementace FG do RVP, resp. ŠVP na ZŠ a SŠ

V RVP pro střední všeobecné vzdělání je standard finanční gramotnosti obsažen ve vzdělávacích oblastech Člověk a svět práce, Člověk a společnost a Matematika a její aplikace.

Začleněním standardů FG do RVP se stává ve středním vzdělávání finanční gramotnost povinnou součástí vzdělávacího procesu, tzn., že jsou rozpracovány do ŠVP.

V základním školství proces implementace FG do RVP ještě nebyl dokončen, proto je zde finanční vzdělávání realizováno na bázi doporučení (RVP pro základní vzdělávání byly zpracovány dříve, než byly přijaty Standardy FG).

Systém budování finanční gramotnosti na ZŠ a SŠ

Východiskem pro tvorbu školních vzdělávacích programů je navržená struktura systému budování finanční gramotnosti podle následujících etap a harmonogramu implementace FG do RVP, resp. ŠVP na ZŠ a SŠ²²:

1. Definice FG
2. Formulace standardů FG pro potřeby počátečního vzdělávání
3. Příprava systému vzdělávání a podpory pedagogických pracovníků pro finanční vzdělávání, tvorba metodických materiálů
4. Implementace standardů FG do RVP
5. Hodnocení (monitorování) úrovně FG populace
6. Formulace zpětné vazby a úprava systému
7. Zveřejňování informací o realizaci a fungování systému

Metodická podpora pro výuku finanční gramotnosti

Standardy FG²³ jsou oporou pro rozpracování obsahu finančního vzdělávání a zároveň i cíli, kterých má být vzděláváním dosaženo. Výše uvedená struktura budování finanční gramotnosti je současně strukturou vytváření školního vzdělávacího programu a východiskem pro odpovědi:

- co je obsahem FG
- do jakých předmětů téma FG zařadit

²² Viz Příloha č. 1: Předpokládaný harmonogram implementace FG do RVP, resp. ŠVP na ZŠ a SŠ

²³ Viz Příloha č. 2: Standardy finanční gramotnosti pro základní a střední vzdělávání

- jaké metody uplatnit

Obsah finančního vzdělávání

Standardy FG, vycházející ze struktury definice finanční gramotnosti, uvedené v dokumentu NSFV, shrnují cíle a obsah finančního vzdělávání ve čtyřech tematických celcích:

- **Peníze** (orientace v problematice peněz a cen, vysvětlí podstatu inflace a její důsledky na příjem)
- **Hospodaření domácnosti** (schopnost umět vytvořit a vést rozpočet, stanovovat finanční cíle z dlouhodobého horizontu a z pohledu měnící se životní situace, umět spravovat přebytek a zodpovědně řešit nedostatek finančních prostředků)
- **Finanční produkty** (zhodnocující finanční přebytky nebo umožňující získat chybějící finance)
- **Práva spotřebitele**

Transformace Standardů finanční gramotnosti v učivo

Obsah finančního vzdělávání je vymezen Standardy FG. Cílem finančního vzdělávání je dosažení finanční gramotnosti žáků. I když máme stanoveny vzdělávací cíle, jsou pouze všeobecné. Je nutné je převést do konkrétní podoby výukových cílů. Nejde však jen o předání informací, ale i o rozvoj žákovy osobnosti, jeho myšlení, postojů, hodnot. Proto musí učitel rozumět teoretickým východiskům analýzy a výběru učiva, základům didaktiky jako teorii vyučování.

Učivo finanční gramotnosti a jeho struktura

Učivo ve škole chápeme jako obsah vyučování, které má tři složky:

- Vědomosti
- Dovednosti
- Hodnotovou orientaci žáka, jeho zájmy, přesvědčení, postoje

„V souhrnu tvoří uvedené složky cílovou kompetenci žáka, připravenost, kompetentnost k jednání jako předpoklad něco uskutečnit.“²⁴ Cílem finančního vzdělávání není jen naučení odborné terminologie světa financí, ale získání kompetencí, nezbytných pro finanční zabezpečení sebe a své rodiny a pro aktivní účast na finančním trhu.

Průřezová témata a zařazení finančního vzdělávání do ŠVP

Encyklopedická výuka je v současnosti nahrazována důrazem na propojenost veškerého poznání, vnímání souvislostí a aplikaci získaných dovedností, přiblížení se životní realitě.

Obsahy vzdělávání, na které současná společnost klade důraz, jsou tzv. **průřezová témata**, která mají prostupovat celým školním vzděláváním. Finanční vzdělávání je součástí průřezového tématu **Člověk a svět práce** a **Informační a komunikační technologie**. Finanční vzdělávání jako aktuální požadavek doby nemá být izolovaným předmětem, ale má propojovat společenskovední a ekonomické vzdělávání s matematikou a komunikačními technologiemi. Např. výpočet úrokových sazeb či měsíční splátky za úvěr v matematice, problematiku finančních produktů ve společenskovedních předmětech, tvorba tabulek pro domácí rozpočet či vzorců směnných kurzů v ITC.

Školní projekty s tematikou finanční gramotnosti

Finanční vzdělávání je vhodným podkladem pro tvorbu dlouhodobých školních projektů, které propojují jedním tématem více předmětů a prezentují svět financí v širších souvislostech.

Výukové cíle školních projektů s tematikou finančního vzdělávání:

- Podpoření zájmu žáků o ekonomii a finance jako součást všeobecné vzdělanosti
- Aplikace znalostí z dalších předmětů: ZSV, matematika, ITC, český jazyk, výtvarná výchova atd.
- Podpora profesní orientace žáků
- Rozvoj organizačních schopností a týmové spolupráce žáků

²⁴ KALHOUS, Zdeněk. *Školní didaktika*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002, 447 s. ISBN 80-717-8253-X, str. 126

Podle mého názoru je zařazení výuky finanční gramotnosti do osnov jiných předmětů nebo projekt s tematikou finanční gramotnosti pro žáky přínosnější než jako další samostatný předmět.

Rozvíjení kritického myšlení

Současnou dobu charakterizujeme jako informační, kdy se každý musí naučit informace vyhledávat, zpracovávat a kriticky vyhodnocovat.

Svět financí je virtuálním prostředím, ve kterém je podle mého názoru kritické myšlení jediným nástrojem, které nás může ochránit před nerozvážným přijetím a podpisem pro nás nevýhodným finančním produktem. Rychlé vyřešení finančního problému či neuspokojená potřeba v nás vyvolává emoce, které za nás někdy rozhodují rychleji. A jediné naše kritické myšlení nás chrání před emocemi

Emoční inteligence

Jako ostatní sféry obchodu i finanční instituce využívají v nabídce svých služeb poznatků z psychologie. *„Když dojde ke skutečnému rozhodování a jednání, city mají stejnou váhu jako myšlenky – a často i větší. A když převládnu emoce, inteligence toho mnoho nezmůže.“*²⁵

Marketingové postupy v současnosti útočí na naše emoce, snaží se z rozhodovacích procesů vyřadit racionální myšlení. Proto je velmi žádoucí učit žáky porozumění emocím a jejich vlivu na jednání. Kdo se naučí vyznat ve svých citech, naučí se je ovládat a pracovat s nimi, bude umět více poslouchat vlastní rozumnou argumentaci v rozhodovacích situacích.

²⁵ GOLEMAN, Daniel. *Emoční inteligence*. Vyd. 2., (V nakl. Metafora 1.). Překlad Markéta Bílková. V Praze: Metafora, 2011, 315, [10] s. ISBN 978-80-7359-334-6. Str. 16

4. Průzkum finanční gramotnosti mládeže a jejich postoje k finančnímu vzdělávání

Výzkumy finanční gramotnosti

Celostátních výzkumů na téma Finanční gramotnost u občanů ČR starších 18 let bylo provedeno již několik. Výzkumy realizují banky pro své potřeby, ale i centrální státní instituce. Ministerstvo financí ČR společně s Českou národní bankou připravilo v roce 2007 a 2010 rozsáhlé šetření zaměřené na zjištění úrovně finanční gramotnosti dospělé populace ČR s cílem zjistit, nakolik lidé umí aplikovat znalosti finanční gramotnosti v běžné praxi, a zmapovat postoje a chování české populace v souvislosti s rodinnými financemi, úsporami.

V oblasti domácích financí finančně gramotný občan (mimo jiné)²⁶

- je připraven na situaci ztráty hlavního příjmu
 - má alespoň hrubou představu o tom, kolik má aktuálně k dispozici vlastních peněz
 - sestavuje si rozpočet a sleduje jeho dodržování
 - plánuje své výdaje alespoň na měsíc dopředu

Pro účely mého šetření bylo nutné dotazníkové šetření přizpůsobit aktuální životní situaci sice zletilých, ale respondentů bez vlastního pravidelného příjmu a nutnosti řešení takových situací, jako je rodinný rozpočet, platby hypotéky atd. Proto nebylo možné vycházet z přípravy testu z výzkumů dospělé populace s vlastním příjmem. Většina dotazovaných respondentů má zkušenost s bankovními službami pouze v podobě jednání s bankou při zřízení vlastního účtu.

Východiskem pro větší vypovídací hodnotu šetření je replikace průzkumu Finanční gramotnost mládeže M. Čechrdlové²⁷ z roku 2011, které se zabývalo finanční gramotností mládeže, zda:

- rozumí tomu, co inflace znamená v praktickém životě
- zná výši inflace

²⁶Shrnutí hlavních výstupů z měření finanční gramotnosti obyvatel ČR [online]. [cit. 2013-04-13]. Dostupné z: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/MF_FG_Shrnuti_rok_2010.pdf

²⁷ Čechrdlová, M. – *Finanční gramotnost mládeže (výsledky průzkumu)*, 2011. [online]. [cit. 2013-02-06]. Dostupné online na <http://financni-gramotnost-mladeze.vyplnto.cz>

- ví, co znamená zkratka RPSN
- zná skutečný význam RPSN
- ví co znamená p.a a p.m. apod.

V průzkumu bylo zjištěno, že pouze 63% z 52 respondentů ze středních škol ve věku 15-18 let se setkala ve výuce s tématy, týkajícími se finančního vzdělávání. Tři čtvrtiny z nich považuje finanční vzdělávání za užitečné. Odpovědi na otázky, které již nějakou finanční gramotnost předpokládaly, již nebyly tak jednoznačné.

Výsledky provedeného průzkumu jsem replikovala na vlastní průzkum. Předpokládala jsem, že studenti, kteří jsou v posledním ročníku střední odborné školy a měli již předmět finanční gramotnost zařazený do výuky, budou mít lepší výsledky v odpovědích na otázky z finanční gramotnosti a to bez ohledu na pohlaví.

Průzkumný cíl a účel šetření

Finanční gramotnost může být ovlivněna nejen finančním vzděláváním, ale i dalšími činiteli jako např. pohlavím, IQ, hodnotovou orientací, motivací. Pro účely mé práce jsem se omezila na šetření vztahu mezi finanční gramotností a zavedením finančního vzdělávání. Dále jsem statistickou metodou zjišťovala, jestli je rozdíl mezi finanční gramotností ve srovnání žen a mužů.

Účelem šetření je zjištění úrovně finanční gramotnosti žáků střední průmyslové školy a navržení vhodných didaktických přístupů ke zvýšení této gramotnosti. Proto jsem si stanovila další parciální cíle a hypotézy, které budou v závěru práce vyhodnoceny:

- Zjistit stav implementace výuky finanční gramotnosti do ŠVP dle RVP na vybrané střední odborné škole
- Zjistit, zda se finanční gramotnost na vybrané SPŠ vyučuje jako samostatný předmět nebo jako průřezové téma v jiných předmětech
- Zjistit, jaká učebnice, metoda a technika atd. je na vybrané škole využívána
- Zjistit posun znalostí respondentů z finanční gramotnosti po absolvování výukového bloku
- Zjistit do jakého ročníku střední školy je nejvhodnější výuku finanční gramotnosti zařadit

Formulace výzkumných problémů:

Jaký je vztah mezi úrovní finanční gramotnosti středoškolských studentů a zavedením finančního vzdělávání? Má vliv na úroveň finanční gramotnosti pohlaví?

Stanovené hypotézy:

Hypotéza H₁ – Finanční gramotnost studentů se zvyšuje v závislosti na zavedení výuky finančního vzdělávání.

Hypotéza H₂ – Finanční gramotnost se neliší v závislosti na pohlaví.

4.1 Metoda šetření

Testované osoby

Základním souborem šetření jsou žáci střední školy. Vzhledem k mé možnosti realizace praxe na Střední průmyslové škole stavební v Českých Budějovicích, vybrala jsem respondenty na této škole. Výběrovým souborem jsou žáci tří 4. ročníků této střední odborné školy, protože výukový blok finanční gramotnost byl zařazen do výuky posledních ročníků.

Finanční gramotnost byla do výuky na této škole zařazena do bloku ekonomického vzdělávání. Šetření se zúčastnilo 87 respondentů, z toho 26 žen. Stáří respondentů bylo v rozmezí 18 až 21 let.

Organizace a metoda šetření

Pro sběr dat jsem v bakalářské práci použila dotazníkovou metodu. Tato metoda umožňuje zkoumat mínění o určitých jevech. Skládá se z otázek, které mají vypovídat o názorech i faktech respondentů. Výhodou této metody je rychlý sběr dat od většího počtu respondentů. Základem je vypracování otázek tak, aby respondent mohl jednoznačně na uzavřené otázky odpovědět výběrem z odpovědí, vybrat z pohyblivé škály odpovědí (tzv. Likertovy škály) či na otevřené otázky stručně odpovědět. Pozornost jsem věnovala také validitě dotazníku (zda dotazníkem zjišťuji, co mám skutečně zjišťovat). Pro potřeby šetření a jeho větší vypovídací hodnoty jsem replikovala dotazník Finanční gramotnosti mládeže M. Čečrdlové²⁸ (2011).

²⁸ Čečrdlová, M. – *Finanční gramotnost mládeže (výsledky průzkumu)*, 2011. [online]. [cit. 2013-02-06]. Dostupné online na <http://financni-gramotnost-mladeze.vyplnto.cz>

Před zahájením výuky FG na vybrané střední škole jsem v říjnu 2012 realizovala předvýzkum. Předvýzkumu se zúčastnilo 27 respondentů. Po vyhodnocení dotazníku jsem některé otázky pro zjištění znalostí po ukončení předmětu s náplní finančního vzdělávání upravila nebo doplnila.

Dotazník v papírové podobě s 15 otázkami byl vyplněn 87 respondenty, tj. studenty tří maturitních tříd, aktuálně přítomných na posledních hodinách výuky předmětu finanční gramotnost v prosinci 2012.

Etika průzkumu a průzkumné prostředí

Dotazník byl respondentům rozdán na začátku vyučovací hodiny s upozorněním, že jeho data budou použita pro potřeby zpracování bakalářské práce. Tento text byl i součástí dotazníku.

Pro zajištění ochrany soukromí byl dotazník anonymní, identifikační otázky se týkaly pouze věku a pohlaví. Otázky byly přizpůsobeny věku respondentů a jejich aktuální životní situaci. To znamená, že se nezjišťovaly například údaje o rodinných příjmech či majetkových poměrech a jiné osobní otázky nebyly součástí dotazníku.

Druhy otázek v dotazníku

Skladba a formulace otázek dotazníku vycházela z požadavku na zjištění názorů respondentů na finanční vzdělávání. Dotazník byl složen z 15 otázek, které byly rozděleny do několika okruhů podle cílů otázky:

Okruh 1: Otázky č. 1 – 3 byly položky pro navození kontaktu s respondenty, byly snadné a umožnily identifikovat respondenty podle věku a pohlaví i informací o setkání s tématem během školní docházky.

Okruh 2 : Otázky č. 4 a 15 zjišťovaly postoj respondentů k finančnímu vzdělávání. Otázky jsou formulovány jako uzavřené s výběrem z pohyblivé škály odpovědí, otázka č. 3 je uzavřená dichotomická.

Okruh 3: Otázky č. 5, 6 a 14 jsou uzavřené otázky s výběrem s odpovědí a zjišťují jejich názor respondentů na využívání finančních služeb

Okruh 4. Otázky 8, 11, 13 jsou uzavřené i otevřené a vztahují se k zjištění úrovně finanční gramotnosti a její aplikace na konkrétní finanční operaci.

Použité metody pro vyhodnocení dotazníku

Vyplněné dotazníky jsem vyhodnotila použitím statistických metod a pro lepší názornost jsem naměřené výsledky upravila do grafické podoby. Výsečový graf znázorňuje, jak velkou část z celku znázorňuje každá z hodnot.

Pro potvrzení hypotézy H_2 – Finanční gramotnost se neliší v závislosti na pohlaví jsem výsledky některých otázek podrobila statistickému Chí-kvadrátového testu shody pro potvrzení tzv. nulové hypotézy H_0 (tzn., potvrdím to, co jsem předpokládala)

Použití p-hodnot k vyhodnocení tzv. nulové hypotézy

Téměř každý statistický test na závěr vyprodukuje p-hodnotu, „pravděpodobnost“, která má hodnotu mezi 0 a 1.²⁹ Zjištěním p-hodnoty, nebo-li pravděpodobnosti, potvrdíme nebo vyvrátíme naši hypotézu. V pedagogických i psychologických výzkumech se považuje za dostatečné tvrzení pravděpodobnosti platnosti nějaké hypotézy 5-10%, tzv. hladiny významnosti 0,05-0,1. Pokud statistickým výpočtem zjistíme hladinu významnosti p nižší než 0,05-0,1, máme menší než 5% nebo 10% pochybnost, když tuto hypotézu tvrdíme.

Dvousměrný Chí-kvadrátový test³⁰ shody – pracovní postup:

Podle Chí-kvadrátového testu si porovnáme naměřené výsledky s očekávanými, které musíme vypočítat. Odhalíme-li velký rozdíl mezi čísly naměřenými a očekávanými, pak ověřovaná hypotéza neplatí a naopak.

Hypotézy:

Jako nulovou hypotézu H_0 stanovíme, že proměnné 1, 2 jsou nezávislé. Oproti tomu H_1 říká, že zde existuje závislost.

Ve vlastním šetření jsem srovnávala data - naměřené a očekávané hodnoty – tak, abych zjistila, zda spolu dvě proměnné souvisí:

1. proměnná – znalost pojmu
2. proměnná – pohlaví

²⁹ WALKER, Ian. *Výzkumné metody a statistika*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2013, 218 s. Z pohledu psychologie. ISBN 978-802-4739-205, str.97

³⁰ WALKER, Ian. *Výzkumné metody a statistika*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2013, 218 s. Z pohledu psychologie. ISBN 978-802-4739-205, str.117

Studiem dvou proměnných se zjišťuje, zda je mezi nimi nějaká závislost. Najednou zjišťujeme dvě věci: díváme se na pohlaví a na to, zda dotyční znají nebo neznají uvedený pojem. Když se podíváme pomocí Chí-kvadrátového testu shody na obě proměnné dohromady, řeknou nám, jestli mezi nimi je nebo není nějaká závislost.

Východiskem výpočtu pro hodnotu **očekáváno** je součet v hodnotách v řadách a sloupcích, dělených celkovým součtem.

Testové kritérium:

Výslednou hodnotu *očekáváno* použijeme pro výpočet Chí-kvadrátového testu

$$G = \sum_{i=1}^r \sum_{j=1}^s \frac{(n_{ij} - n'_{ij})^2}{n'_{ij}}$$

shody (testové kritérium):

Výslednou **hodnotu Chí-kvadrátového testu (testové kritérium)** je nutno ještě porovnat s Chí-kvadrátovou tabulkou **hladiny významnosti pro kritickou hodnotu 0,05** pro zjištění, zda je hodnota větší nebo menší než kritická hodnota pro **daný stupeň volnosti** = (počet řad-1)*(počet sloupců-1)³².

	Hladina významnosti
Stupeň volnosti	0,05
1.	3,84
2.	5,99
3.	7,81
4.	9,46
5.	11,07
6.	12,59

Rozhodnutí:

Jestliže testové kritérium < kritická hodnota, pak hypotézu H₀ o nezávislosti znaků nezamítáme, můžeme tedy onu nezávislost předpokládat.³³

³¹ Test Chí-Kvadrát[online]. [cit. 2013-04-12]. Dostupné z:<http://www.milankabrt.cz/testNezavislosti/>

³² WALKER, Ian. Výzkumné metody a statistika. Vyd. 1. Praha: Grada, 2013, 218 s. Z pohledu psychologie. ISBN 978-802-4739-205, str.118

³³ Test Chí-Kvadrát[online]. [cit. 2013-04-12]. Dostupné z:<http://www.milankabrt.cz/testNezavislosti/>

Výsledek nám v sledovaném šetření říká, že rozdíly ve výpovědích žen a mužů jsou tak malé, abychom z toho mohli vyvozovat nějaký závěr. A proto se můžeme držet tzv. nulové hypotézy. Pro výpočet jsem použila elektronický výpočet, dostupný na internetu³⁴.

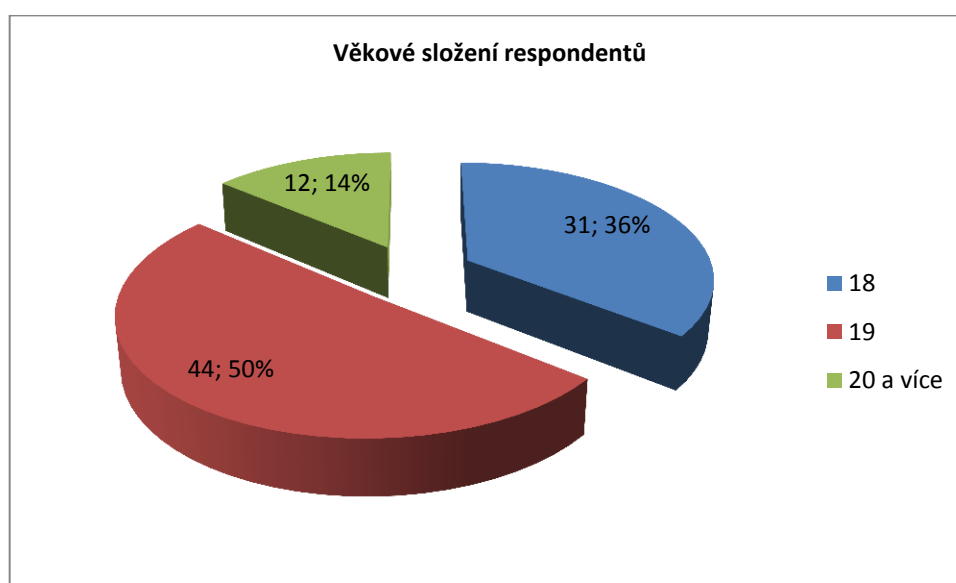
³⁴Test Chí-Kvadrát[online]. [cit. 2013-04-12]. Dostupné z:<http://www.milankabrt.cz/testNezavislosti/>

4.2 Dotazník, jeho zpracování a interpretace

Dotazník se skládá z 15 otázek, týkajících se výuky finanční gramotnosti na střední odborné škole. Dotazník je anonymní a je podkladem pro zpracování výzkumné části mé bakalářské práce.

Hlavním cílem průzkumu je zjistit, jaký je vztah mezi úrovní finanční gramotnosti středoškolských studentů a zavedením finančního vzdělávání.

1. Jaký je Váš věk?

Graf 1: Věkové složení respondentů
Zdroj: Vlastní zpracování

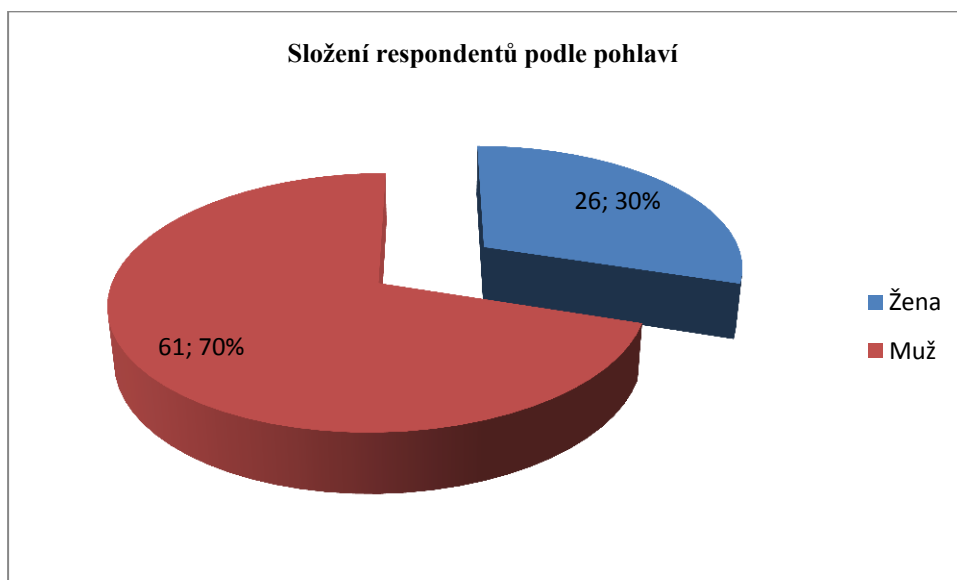
Jak můžeme vyčíst z grafu, věkové složení respondentů bylo 18-20 let. Všichni byli studenty 4. ročníku a absolvovali předmět s tematikou finančního vzdělávání. Výsledky šetření pro větší vypovídací hodnotu jsou porovnány s výsledky replikovaného výzkumu Finanční gramotnost mládeže³⁵, kterého se zúčastnilo 52 respondentů 14-18 let a po jednom respondentu ve věku 13, a 20-21 let. Jde až na jednotlivce o soubor respondentů, kteří jsou mladší a kteří ještě neměli povinnou výuku Finanční gramotnost.

³⁵ Finanční gramotnost mládeže.[online]. [cit. 2013-04-04]. Dostupné z: <http://www.vyplnto.cz/realizovane-pruzkumy/>

2. Jsem

a) Žena

b) Muž

Graf 2: Složení respondentů podle pohlaví

Zdroj: Vlastní zpracování

Šetření se zúčastnilo celkem 87 respondentů, z toho 30 procent ze zkoumaného souboru byly ženy. Tento výsledek je překvapivý z důvodu nového trendu, neboť dříve na středních průmyslových školách studovaly dívky ojedinele.

Předvýzkum byl proveden v před zahájením bloku finančního vzdělávání v říjnu 2012. Dotazník vyplnilo 27 respondentů, z toho 10 žen.

3. Setkali jste se při výuce ve škole s tématy týkajícími se finančního vzdělávání?

a) Ano

b) Ne

Na tuto otázku odpověděli všichni respondenti **souhlasně**. Na výsledek měl samozřejmě vliv zařazení výuky finanční gramotnosti. Tento dotaz byl položen i v předvýzkumu, uskutečněném před zahájením výuky finanční gramotnosti, kdy tři z 27 respondentů na tuto otázku odpověděli záporně.

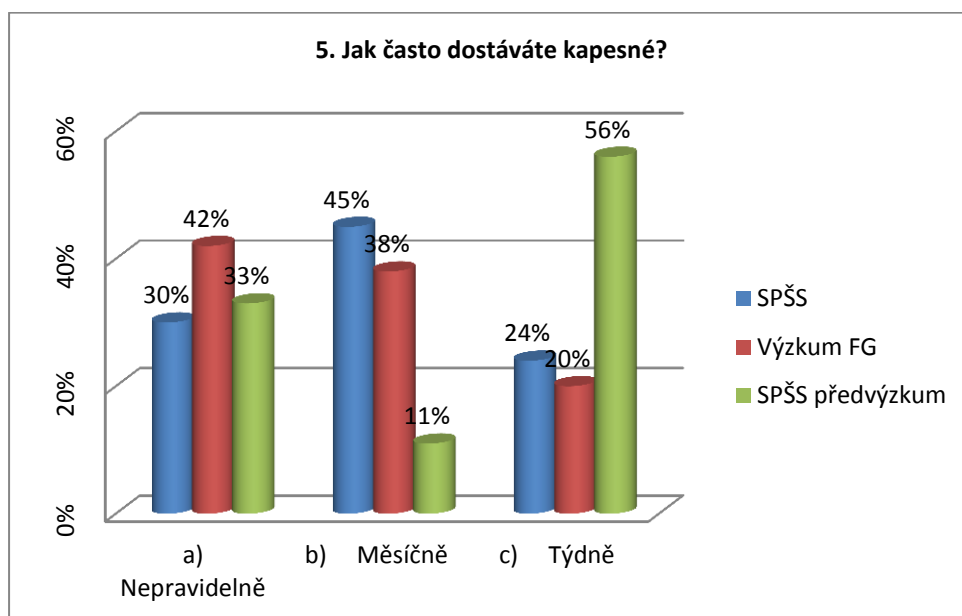
zatím finanční stránku života nepovažují za problém, který se jich dotýká, vzhledem k zabezpečení ze strany rodičů.

Výpočtem Chí kvadrátového testu³⁶ jsem zjišťovala závislost názoru na tuto otázku z pohledu pohlaví žáků SPŠ. Po dosazení do vzorce vychází testové kritérium: $G = 0,721$ a kritická hodnota : $\chi_{(1-\alpha), df} = 5,991$.

Výsledek nám v sledovaném šetření říká, že rozdíly ve výpovědích žen a mužů jsou tak malé, abychom z toho mohli vyvozovat nějaký závěr.

5. Jak často dostáváte kapesné?

- a) Nepravidelně podle potřeb a možností
- b) Měsíčně
- c) Týdně

Graf 5: Jak často dostávají respondenti kapesné

Zdroj: Vlastní zpracování

Měsíční kapesné dostává 45% respondentů, 30% nepravidelně a podle možností rodiny, čtvrtina respondentů dostává kapesné týdně. V předvýzkumu byl počet žáků, kteří dostávali měsíční kapesné, v menšině. 56% dostává kapesné týdně.

Podobný trend je i u vzorového výzkumu. 42% žáků dostává kapesné nepravidelně a 20% týdně.

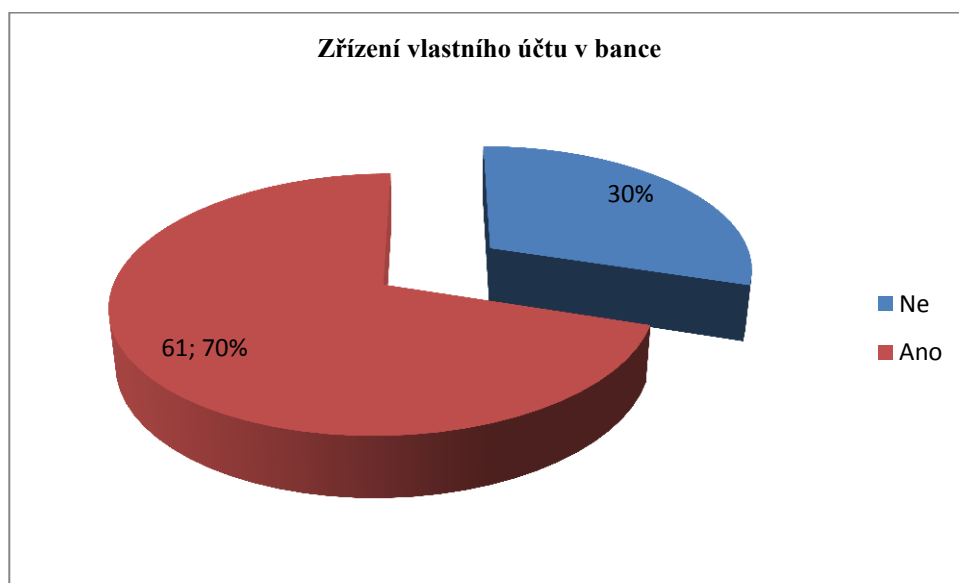
³⁶ Viz příloha č. 3

Z pohledu finanční gramotnosti by bylo vhodné prodlužovat interval vyplácení kapesného na delší, alespoň měsíční. Studenti by se měli naučit sestavovat měsíční rozpočet a snažit se ho dodržet. Rodiče by měli přidělovat kapesné v delším intervalu shodným s výplatou např. mzdy jako výchovného prostředku.

6. Máte svůj vlastní účet v bance?

a) Ne

b) Ano

Graf 6: Vlastní účet v bance

Zdroj: Vlastní zpracování

Z odpovědí vyplývá, že téměř 70 % respondentů má zkušenosti s jednáním s bankou, a to při zřizování vlastního účtu. U porovnávaného souboru mladších studentů má účet v bance zřízeno 50 % respondentů.

7. Chtěli byste mít LCD televizi jakou sousedé a rodiče na ni teď nemají. Jak myslíte, že by se měli rodiče rozhodnout?

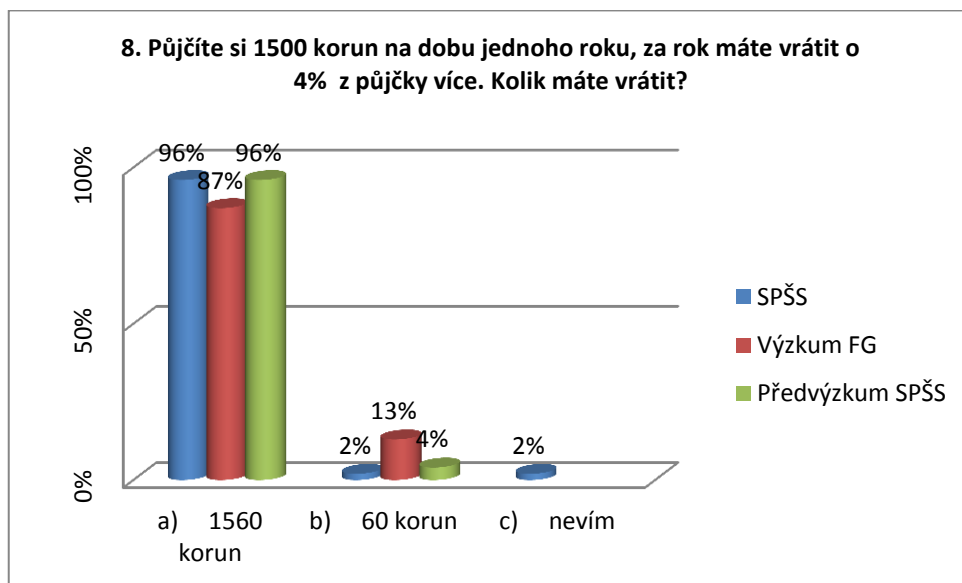
- a) Našetřit si na ni a pak koupit
- b) Půjčit si na koupi a pak splácet

Na otázku odpověděli všichni respondenti stejně, nejdříve našetřit a pak si věc pořídit. Takou odpověď podali i žáci v předvýzkumu. Lze z toho vyvodit, že si všichni uvědomují nevýhodnost půjček na spotřební zboží.

U této otázky není shoda s replikovaným výzkumem. 91% mládeže v odpovědi replikovaného dotazníku preferuje variantu a) našetřit a pak koupit, ale 9% respondentů by bylo pro variantu půjčky a její splácení.

8. Půjčíte si 1500 korun na dobu jednoho roku, za rok máte vrátit o 4% více. Kolik máte vrátit?

- a) 1560 korun b) 60 korun c) Nevím

Graf 8: Znalost úročení půjčky
Zdroj: Vlastní zpracování

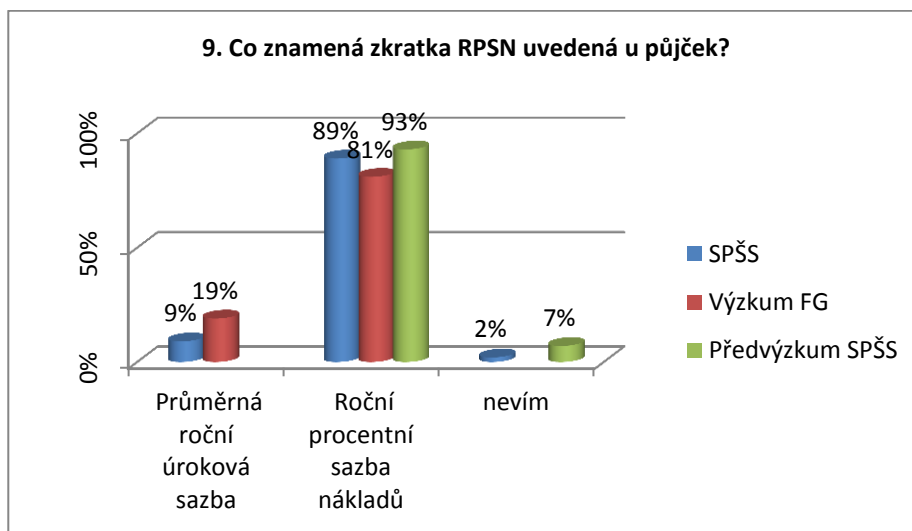
V této otázce se prověřuje aplikace matematiky ve finančním výpočtu. Předpokládalo se vysoké procento správných odpovědí. Přesto se našli jedinci, kteří na celkem jednoduchou početní úlohu neodpověděli. Odpovědi se neshodují s replikovaným výzkumem, kde nesprávně odpovědělo dokonce 12 % respondentů.

Výpočtem Chí kvadrátového testu jsem zjišťovala závislost odpovědi na tuto otázku z pohledu pohlaví žáků SPŠ. Po dosazení do vzorce vychází testové kritérium: $G = 1,24$ a kritická hodnota : $\chi (1-\alpha)$, $df = 5,991$.

Výsledek nám v sledovaném šetření říká, že rozdíly v odpovědích žen a mužů jsou tak malé, abychom z toho mohli vyvozovat nějaký závěr, tzn. znalosti pojmu RPSN jsou u obou pohlaví stejné.

9. Co znamená zkratka RPSN?

- a) Roční procentní sazba nákladů
- b) Průměrná roční úroková sazba
- c) Nevím

Graf 9: Znalost zkratky RPSN
Zdroj: Vlastní zpracování

Vzhledem k charakteru otázky by se dala očekávat vysoká míra správných odpovědí. Tato otázka byla součástí finančního vzdělávání, hovořilo se o ní v souvislosti s náklady na úvěr. Pouze 9% studentů neodpovědělo správně.

Počet nesprávných odpovědí je o polovinu nižší, než výsledky porovnávaného výzkumu. 19% respondentů odpovědělo nesprávně.

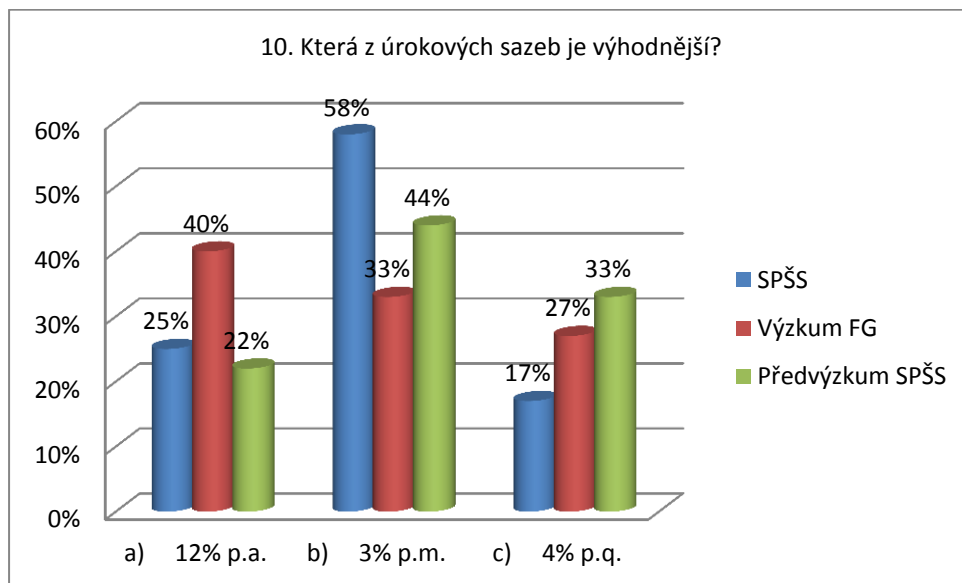
Výpočtem Chí kvadrátového testu jsem zjišťovala závislost odpovědi na tuto otázku z pohledu pohlaví žáků SPŠS. Po dosazení do vzorce vychází testové kritérium: $G = 1,009$ a kritická hodnota : $\chi (1-\alpha)$, $df = 5,991$. Výsledek nám v sledovaném šetření říká, že rozdíly v odpovědích žen a mužů jsou tak malé, abychom z toho mohli vyvozovat nějaký závěr.

10. Která z úrokových sazeb je výhodnější?

a) 12% p.a.

b) 3% p.m.

c) 4% p.q.

Graf 10: Znalost zkratk úrokového období

Zdroj: Vlastní zpracování

Znalost latinských zkratk, které se v bankovníctví běžně užívají, je pro občany jako spotřebitele velmi důležitá. Bez této znalosti nelze zodpovědně rozhodnout o výhodnosti finančního produktu.

Otázka zjišťující znalost zkratk, používaných pro určení časového období, byla vysvětlena v průběhu výuky finanční gramotnosti. Použitím kombinace matematických znalostí a vysvětlených latinských zkratk odpovědělo správně pouze 25% studentů. 58%, resp. 44% mládeže v předvýzkumu odpovědělo, že nejvýhodnější je sazba 3% za měsíc.

V replikovaném výzkumu byly výsledky příznivější, 40% žáků odpovědělo správně.

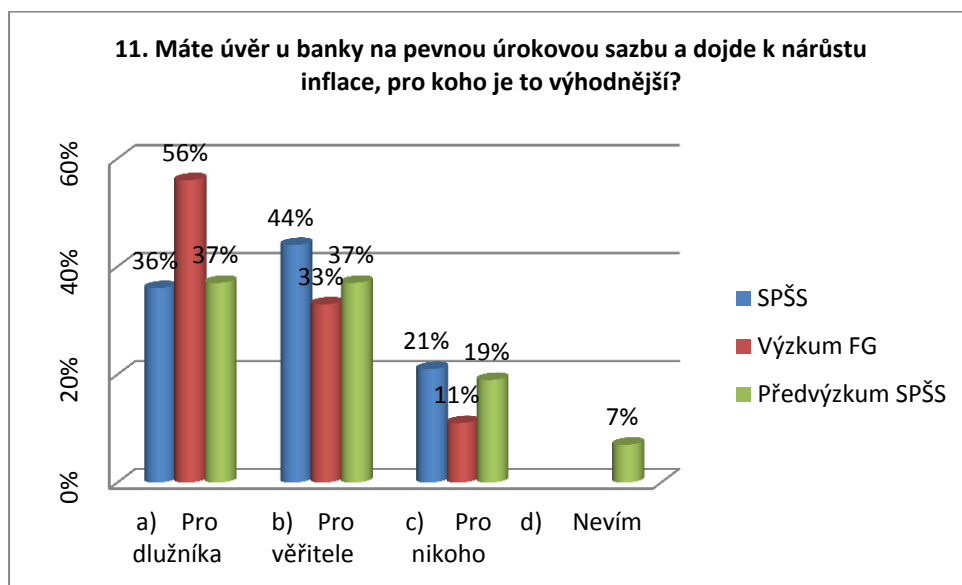
Výpočtem Chí kvadrátového tertu jsem zjišťovala závislost odpovědi na tuto otázku z pohledu pohlaví žáků SPŠS. Po dosazení do vzorce vychází testové kritérium: $G = 0,251$ a kritická hodnota : $\chi (1-\alpha)$, $df = 5,991$. Výsledek nám v sledovaném šetření říká, že rozdíly v odpovědích žen a mužů jsou tak malé, abychom z toho mohli vyvozovat nějaký závěr.

11. Máte úvěr u banky na pevnou úrokovou sazbu a dojde k nárůstu inflace, pro koho je to výhodnější?

a) Dlužníka

b) Věřitele

c) Pro nikoho

Graf 11: Znalost pojmu inflace

Zdroj: Vlastní zpracování

I když žáci oceňují znalosti z finanční oblasti, při konkrétním dotazu na pojem inflace v souvislosti s úrokem správně odpovědělo pouze 36% žáků. Srovnatelné hodnoty bylo dosaženo i v předvýzkumu, kdy správně odpovědělo pouze 37% žáků. Problém správné odpovědi vyplývá opět z neznalosti obsahu pojmů dlužník a věřitel, úroveň inflace a její vztah k e změně úroku.

Výsledky porovnávaného výzkumu byly správně v 56%, značně vyšší než dosažené výsledky žáků SPŠS.

Výpočtem Chí kvadrátového testu jsem zjišťovala závislost odpovědi na tuto otázku z pohledu pohlaví žáků SPŠS. Po dosazení do vzorce vychází testové kritérium: $G = 2,674$ a kritická hodnota : $\chi (1-\alpha), df = 5,991$.

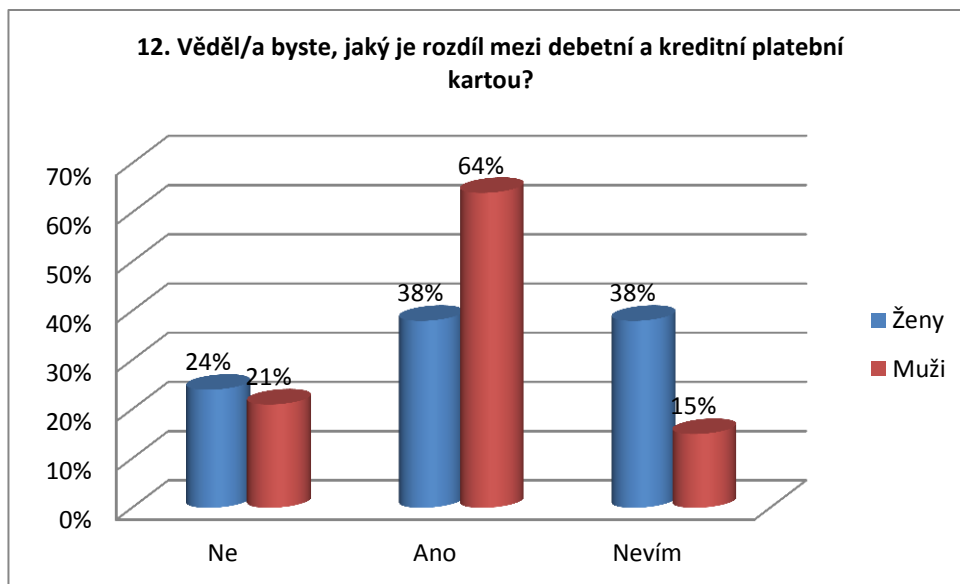
Výsledek nám v sledovaném šetření říká, že rozdíly v odpovědích žen a mužů jsou tak malé, abychom z toho mohli vyvozovat nějaký závěr.

12. Věděl (a) byste, jaký je rozdíl mezi debetní a kreditní platební kartou?

a) Ne

b) Ano

c) Nevím

Graf 12. Znalost rozdílu ve významu finančního pojmu

Zdroj: Vlastní zpracování

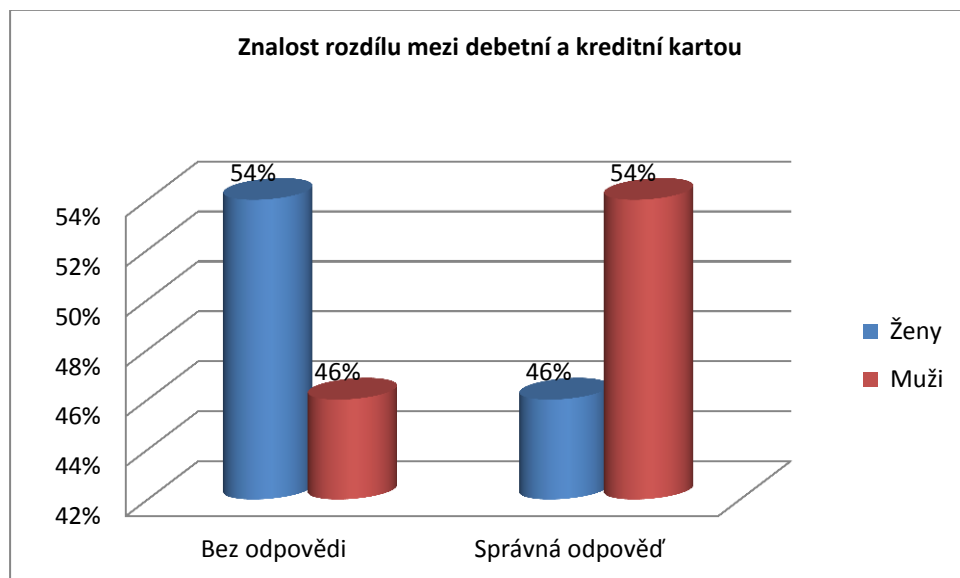
Výpočtem Chí kvadrátového testu shody jsem zjišťovala závislost odpovědi na tuto otázku z pohledu pohlaví žáků SPŠS. Po dosazení do vzorce vychází testové kritérium: $G = 6,81$ a kritická hodnota: $\chi(1-\alpha)$, $df = 5,991$.

V tomto případě je kritická hodnota nižší než testové kritérium. Na hladině významnosti pro kritickou hodnotu 5% se nulová hypotézu H_0 o nezávislosti jednotlivých znaků zamítá a lze přijmout hypotézu, že určitá závislost existuje.

Žáci v odpovědi na dotaz vyjadřovali svůj názor na znalost rozdílu pojmů. Muži v 64 % byli přesvědčeni o tom, že znají, jaký je rozdíl, ženy v 38%. Tento rozdíl může souviset i s postojem respondentů ke svým znalostem, ve kterých si nejsou jisti. U žen je postoj ke znalosti pojmu zřejmě méně sebevědomý, jak vyplývá z výpočtu testu shody.

13. Napište, v čem je rozdíl mezi debetní a kreditní kartou?

- Debetní karta je:
- Kreditní karta je:

Graf 13. Znalost rozdílu ve významu finančního pojmu

Zdroj: Vlastní zpracování

Většina studentů má zřízen účet u banky a používají i ke kontu vystavenou debetní kartu. Přesto se pojem kreditní karta rozšířil tak, že v povědomí veřejnosti je termín kreditní karta synonymem platební karty. Zajímalo mne, jak respondenti vnímají rozdíl v pojmech. V předchozí otázce byli v 64% muži přesvědčeni, že znají rozdíl v pojmech, tento postoj 38% žen. Z odpovědi, kde měli respondenti napsat, jaký je rozdíl, je poměr mezi správnými a nesprávnými nebo nezodpovězenými odpověďmi téměř stejný. Správně odpovědělo 46 % žen a 54% mužů.

Výběr z některých odpovědí:

Debetní karta –

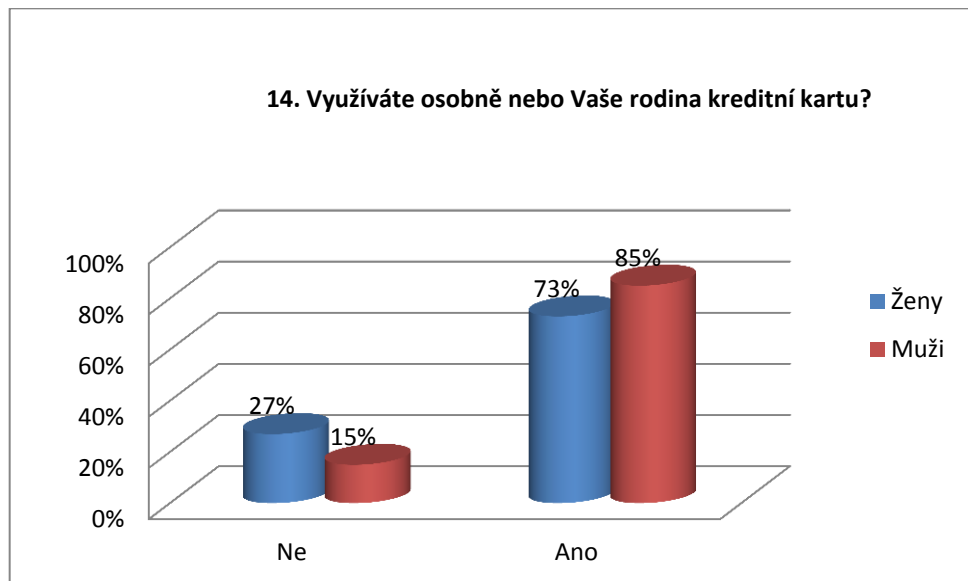
- můžeme vybírat pouze do výše zůstatku na účtu
- můžeme čerpat jenom to, co máme uloženo na účtu

Kreditní karta

- čerpám úvěrové peníze
- zadlužuji se u banky

14. Využíváte osobně nebo Vaše rodina kreditní kartu?

a) Ne b) Ano

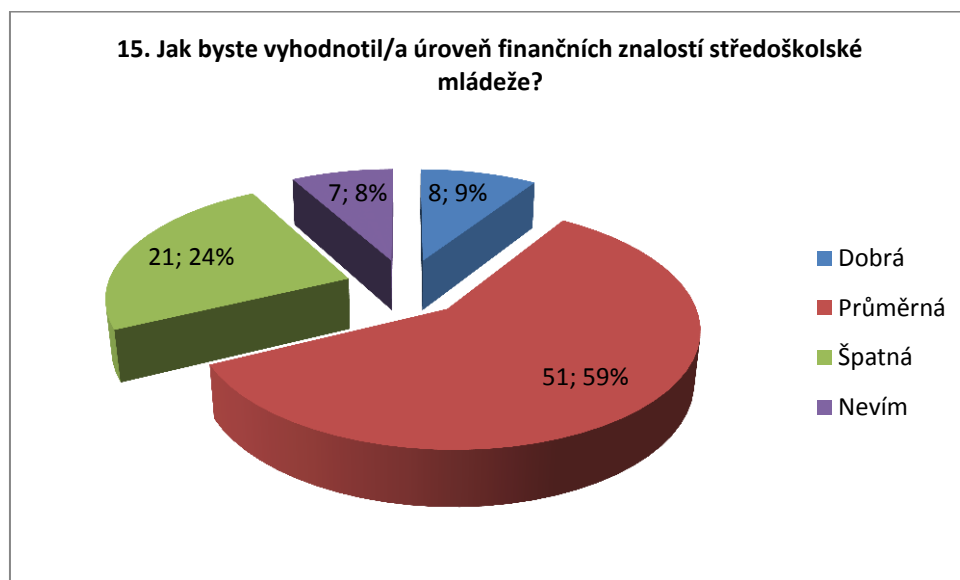
Graf 14: Využívání kreditní karty

Zdroj: Vlastní zpracování

Ačkoli jsem se z etických důvodů vyhýbala otázkám, týkající se rodinných financí, zajímalo mne, zda se v rodinách respondentů užívá kreditních karet. Více jak tři čtvrtiny respondentů potvrdila užívání kreditních karet. A to i ti, kteří správně pochopili rozdíl mezi oběma platebními kartami. Lze dovodit, že kreditní karty jsou v domácnostech často využívaný platební prostředek.

15. Jak byste vyhodnotil/a úroveň finančních znalostí středoškolské mládeže?

a) Dobrá b) Průměrná c) Špatná d) Nevím

Graf 15: Postoj k úrovni finanční gramotnosti mládeže
Zdroj: Vlastní zpracování

Z celkového počtu respondentů si pouze 9% myslí, že finanční gramotnost mládeže je dobrá, 59 % si myslí, že průměrná. Zarážející je postoj 24% respondentů k finančním znalostem mládeže, které je vnímají jako nedostatečné.

Výpočtem Chí kvadrátového testu jsem zjišťovala závislost odpovědi na tuto otázku z pohledu pohlaví žáků SPŠS. Po dosazení do vzorce vychází testové kritérium: $G = 0,917$ a kritická hodnota : $\chi (1-\alpha)$, $df = 7,815$. Výsledek nám v sledovaném šetření říká, že rozdíly v odpovědích žen a mužů jsou tak malé, abychom z toho mohli vyvozovat nějaký závěr.

5. Analýza výzkumného šetření

Formulace výzkumného problému nás vedla ke zkoumání vztahu mezi úrovní finanční gramotnosti středoškolských studentů a zavedením finančního vzdělávání a pohlaví.

Platnost hypotézy H1, že finanční gramotnost studentů se zvyšuje zavedením výuky finančního vzdělávání se u otázek 10 a 11, týkajících se znalostí konkrétních pojmů jako je inflace, zkratk p.a., p.m., p.q. nepotvrdila, výsledky byly obdobné jako před zahájením výuky. U dalších otázek lze vyhodnotit postoj žáků kladně. Zejména aplikaci matematických metod na výpočet finančních úloh.

V šetření se statistickým výpočtem Chí-kvadrátového testu shody potvrdila hypotéza H2, že finanční gramotnost se neliší v závislosti na pohlaví. U otázek č. 8-10 a 15, zaměřených na konkrétní znalost významu finančních pojmů, byl výpočet zjištěné hodnoty testového kritéria **menší** kritická hodnota 0,05 a tak hypotézu H_0 o nezávislosti znaků nezamítáme, můžeme tedy onu nezávislost předpokládat. Neexistuje žádná signifikantní souvislost mezi pohlavím a znalostmi významu finančních pojmů. Pouze u otázky č. 12, ve které žáci vyjadřovali svůj názor na znalost rozdílu pojmů, byla kritická hodnota nižší než testové kritérium a lze přijmout hypotézu, že určitá závislost mezi pohlavím a zkoumaným názorem v dané otázce existuje.

Klíčové rozdíly v porovnávaných výzkumech

Všichni respondenti byli studenty 4. ročníku a absolvovali předmět s tematikou finančního vzdělávání. Respondenti replikovaného výzkumu Finanční gramotnost byli mladší než z výzkumného souboru a neměli povinnou výuku finanční gramotnosti.

Porovnáním výsledků obou výzkumů lze vyvodit některá tvrzení z pohledu šetření na vybrané střední odborné škole:

- Žáci jsou více přesvědčení o užitečnosti finančního vzdělávání než u porovnávaného souboru respondentů

- Proti porovnávanému souboru žáci častěji dostávají kapesné měsíčně a učí se tak lépe dodržovat svůj rozpočet v rozmezích běžného výplatního intervalu, který je čeká příchodem na pracovní trh.
- Velmi kladně lze hodnotit výsledek názoru na pořízení spotřebního předmětu jako je televize na úvěr. Žáci jej jednoznačně zamítnuli. U porovnávaného souboru 9 % respondentů však tuto variantu považovalo za přijatelnou.
- Žáci umí aplikovat matematické znalosti na finanční pojmy lépe než respondenti z porovnávaného souboru.
- V aplikaci matematických znalostí ve finančním výpočtu výše úroků jsou odpovědi žáků na lepší úrovni. Chybně odpověděli pouze dva respondenti. U porovnávaného souboru bylo 13 % chybných (7 odpovědí).
- Finanční zkratka RPSN (roční procentní sazba nákladů) byla vysvětlena ve výuce FG v souvislosti s náklady na úvěr jako významný orientační prvek v úvěrové nabídce. Pouze 9% žáků neznalo význam zkratky oproti 19% respondentů z porovnávaného výzkumu.
- Tvrzení o vyšší dovednosti aplikace matematických dovedností při výpočtu finančních úloh neplatí s kombinací se znalostí vysvětlených latinských zkratk. p. a., p. m., p. q. Před zahájením finančního vzdělávání, tak i po ukončení vzdělávacího bloku nejvíce studentů odpovědělo nesprávně, 58 %, resp. 44% mládeže v předvýzkumu odpovědělo, že nejvýhodnější je sazba 3% za měsíc. V replikovaném výzkumu byly výsledky příznivější, 40% žáků odpovědělo správně.
- I když žáci oceňují znalosti z finanční oblasti, při konkrétním dotazu na pojem inflace v souvislosti s úrokem správně odpovědělo pouze 36% žáků. V replikovaném výzkumu odpověděla správně více jak polovina respondentů.

Závěrečné vyhodnocení šetření

Je pozitivní, že si žáci uvědomují důležitost finančního vzdělávání. Přesto při hodnocení úrovně finančních znalostí je více jak polovina respondentů přesvědčena o její průměrnosti až nedostatečnosti

Protože respondenti byli žáky maturitních ročníků, byl i jejich zájem ve vzdělávání pragmaticky orientován na maturitní předměty a ekonomické předměty byly

dost mimo jejich aktuální vzdělávací zájmy. Doporučovala bych proto zařazení ekonomického vzdělávání včetně finančního do předmaturitních ročníků.

6 Výuka finanční gramotnosti a návrh vhodných didaktických metod a opor.

K dosažení výukových cílů, stanovených *Standardy finanční gramotnosti*, musí vzniknout interakce mezi učitelem a žákem, a to prostřednictvím výukových metod. Vyučující musí najít cestu, jak informace zprostředkovat a navíc zaujmout pozornost žáků působením na co nejvíce smyslů, nejen sluch.

Na škole, kde jsem se výuky finanční gramotnosti zúčastnila, byla k prezentaci základní teorie (peníze, jejich vznik, význam, správa, vklady, úvěry a jejich cena) použita frontální výuka, založená na monologické metodě a s použitím výpočetní techniky jako účinné aktivizační metody. Výklad byl doplněn průběžně příklady z finanční matematiky. Podle mého názoru byla výuka příliš orientována na finanční matematiku a výpočty. Ovšem časová dotace na výuku neumožňovala podrobnější výklad, uvádějící studenty do problematiky financí v širších souvislostech.

Kurz Finančního vzdělávání na Pedagogické fakultě JČU

Na odstraňování nedostatečného vzdělávání v oblasti finanční gramotnosti se podílí i PF JČU. Cílovou skupinou průběžně realizovaného kurzu jsou učitelé matematiky na středních školách a na vyšších odborných školách.

Cílem kurzu je poskytnout účastníkovi základní dovednosti a znalosti z oblasti financí, a to v rozsahu standardů finanční gramotnosti, které byly vymezeny v dokumentu *Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách*. Výuka probíhá formou řešení konkrétních úloh a problémů. Při řešení jsou využívány internetové kalkulačky.³⁷

Učitelé pak v praxi kombinují ve výuce FG frontální výuku a heuristickou metodu při využití výpočetní techniky pro výpočty např. směnných kurzů.

Soutěž Finanční gramotnost jako kontrola znalostí

Výuka FG na vybrané střední odborné škole byla zařazena do prvního pololetí maturitního ročníku v rozsahu 1 výukové hodiny po dobu 6 týdnů, poté výuka pokračovala ekonomickými tématy.

³⁷Kurz Finančního vzdělávání. [online]. [cit. 2013-04-23]. Dostupné z: http://www.pf.jcu.cz/structure/other_departments/czv/czv-fin_vzd.php

Závěrečný blok výuky finanční gramotnosti byl ukončen elektronickým testem prostřednictvím internetového portálu www.fgsoutez.cz v rámci Soutěže Finanční gramotnost, kterou pořádá Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR a FINANČNÍ GRAMOTNOST, o.p.s. Soutěž vychází ze standardů finanční gramotnosti a navazuje na výuku tohoto předmětu na školách. Výsledky soutěže slouží v anonymní podobě ke studijním účelům i jsou podkladem pro zjišťování úrovně znalostí finanční gramotnosti žáků na celostátní úrovni i na školní úrovni.

Výsledky žáků ŠPŠS, dosažené v soutěži Finanční gramotnost, byly vyhodnoceny jako dostatečné, všichni studenti dosáhli požadované úrovně v bodovém hodnocení. Škola do dalšího kola soutěže na krajské úrovni nepostoupila. Podle mého názoru je však tato aktivita jako zpětná vazba na efektivitu výuky velmi přínosná a formát soutěže je pro žáky dnešní školy přitažlivý.

Portál Dolceta

Velmi užitečným pomocníkem ve výuce finanční gramotnosti je portál www.dolceta.eu. Portál Dolceta jsou internetové stránky o vzdělávání ve spotřebitelské oblasti, které mají 27 národních verzí ve dvaceti jazycích a které financuje Evropská komise.

Učitelé na elektronických stránkách portálu získají přístup k metodickým materiálům, pracovním listům a dalším výukovým nástrojům určeným pro různé věkové skupiny. Cílem projektu je usnadnit implementaci spotřebitelského vzdělávání do výuky. Výukové materiály pokrývají kurikulární témata, jako finanční gramotnost, práva a povinnosti spotřebitele, udržitelná spotřeba, zdraví, občanství atp. Portál se snaží co nejvíce zapojit hru do výuky, řadu interaktivních kvízů, které nabízí zábavu a vzdělání v jednom.

Cashflow klub při VŠE

Za účelem rozvoje finanční gramotnosti českých studentů a občanů byl založen studentský Cashflow klub působící na Vysoké škole ekonomické v Praze. Jednou z činností klubu je pořádání soutěže Mistrovství ČR v Cashflow 101, jejímž cílem je netradiční vzdělávání finanční gramotnosti pomocí stolní deskové společenské hry Cashflow 101. Tato iniciativa může být velmi inspirativní pro výuku FG na školách,

protože rozšiřuje běžně využívané výukové metody o soutěživou didaktickou hru jako motivující metodu se silným kognitivním potenciálem.

Hráči se zábavnou formou učí význam pojmů aktiva a pasiva, základy investování do aktiv (naučí se význam pojmu akcie, komodity, nemovitosti, podnikání) a rozvíjí svou finanční gramotnost pomocí hry, která simuluje reálný svět peněz.

Závěr

Ve své bakalářské práci členěné na dvě stěžejní části, část teoretickou a část praktickou, jsem se snažila o zdůvodnění významu finančního vzdělávání v návaznosti na evropské a národní dokumenty a o vysvětlení pojmu gramotnost a jeho významového posunu v evropském prostoru. Dále jsem se věnovala analýze vývoje a obsahu pojmu finanční gramotnost a jeho implementaci do RVP a dále do ŠVP na vybrané střední odborné škole.

V praktické části jsem hodnotila efektivitu vzdělávacího programu Finanční gramotnost ve světle doporučení RVP na vybrané střední odborné škole.

Shrnu-li výsledky mé bakalářské práce v teoretické části, lze konstatovat, že jsou rámcová opatření úspěšně implementována do školních vzdělávacích programů. V praktické části pak na základě analýzy dotazníků a jejich výsledků docházím ke zjištění, že při praktické aplikaci je patrný vliv finančního vzdělávání na povědomí žáků.

Pokud bych se měla závěrem vyjádřit k efektivitě finančního vzdělávání na střední odborné škole, doporučovala bych zařadit výuku do nematuritního ročníku s vyšší časovou dotací. Žáci nematuritních ročníků mají čas i zájem o vzdělávání nejen maturitních předmětů.

Na úplný konec nezbyvá než konstatovat, že předmětná problematika v současných ekonomicko-sociálních podmínkách nabývá a v budoucnu bude dále nabývat na důležitosti, proto je třeba ocenit snahu na celostátní i místní úrovni o zvyšování finanční gramotnosti obyvatel.

Resumé

Bakalářská práce je zaměřena na téma finanční gramotnosti obyvatel České republiky. Práce je členěna na dvě základní části, část teoretickou a část praktickou. V teoretické části je obecně pojednáno o předmětné problematice, v části praktické jsou pak tyto teoretické předpoklady podrobeny kritickému zkoumání a hodnocení v podobě dotazníkové studie na žáky vybraného středoškolského zařízení.

Cílem bakalářské práce je zjištění, zda a jaký vliv mají aplikace rámcových opatření vlády na finanční gramotnost žáků.

Z výzkumu vyplývá, že je patrný vliv výuky na povědomí žáků ve zkoumané oblasti. Jeví se však nezbytné proces vzdělávání v oblasti finanční gramotnosti dále vyvíjet.

Summary

Bachelor's thesis is focused on the financial literacy of the inhabitants of Czech republic. Thesis is dividend into two major parts. Into the theoretical and practical part. In the theoretical part the topic will be generally discused. In the second part will the topic will be scientifically examined by the means of questionnaire methods of definite students group.

The goal of this bachelor's thesis is the determination if and how are the student's knowledge in the field of financial literacy influenced by frame draft of government.

As a result we can say that there is relevant influence onto the students.

Použitá literatura:

AUTORSKÝ TÝM ZDEŇKA SZEBESTOVÁ A KOLEKTIV. *Průřezová témata ve výuce žáků odborných škol. 1. díl.* Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, 2012. ISBN 978-80-87063-39-2.

DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: Příručka pro uživatele.* 3.vyd. Praha: Karolinum, 2000, 374 s. ISBN 80-246-0139-7.

GAVORA, Peter. *Výzkumné metody v pedagogice: příručka pro studenty, učitele a výzkumné pracovníky.* Brno: Paido - edice pedagogické literatury, 1996, 130 s. ISBN 80-859-3115-X.

GOLEMAN, Daniel. *Emoční inteligence.* Vyd. 2., (V nakl. Metafora 1.). Překlad Markéta Bílková. V Praze: Metafora, 2011, 315, [10] s. ISBN 978-80-7359-334-6.

CHRÁSKA, Miroslav. *Základy výzkumu v pedagogice.* Vyd. 1. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1993, 257 s. ISBN 80-706-7287-0.

KALHOUS, Zdeněk. *Školní didaktika.* Vyd. 1. Praha: Portál, 2002, 447 s. ISBN 80-717-8253-X

Kolektiv autorů. *Gramotnosti ve vzdělávání.* Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2010. ISBN 978-80-87000-41-0

PETRÁŠKOVÁ, Vladimíra a Zuzana HORVÁTHOVÁ. *Vybrané kapitoly z finanční gramotnosti.* 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2010, 133 s. ISBN 978-80-7394-233-5.

RABUŠICOVÁ, Milada. *Gramotnost: staré téma v novém pohledu.* Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, 2002, 199 s. Rubikon (Masarykova univerzita), sv. 8. ISBN 80-862-5114-4

RATHOUSKÁ GRMELOVÁ, Eva. *Finanční gramotnost: analýza zapracování finanční gramotnosti do ŠVP středních odborných škol.* Praha: Národní ústav odborného vzdělávání, 2010, 35 s. ISBN 978-80-87063-32-3.

SAMUELSON, Paul A. *Ekonomie.* Vyd. 1. Praha: Svoboda, 1991, ISBN 80-205-0192-4

SKOŘEPA, Michal a Eva SKOŘEPOVÁ. *Finanční a ekonomická gramotnost pro základní školy a víceletá gymnázia: pracovní sešit.* 1. vyd. Ilustrace Kameel Machart. Praha: Scientia, 2008, 75 s. ISBN 978-808-6960-418.

VRBKOVÁ, Lucie. *Už nikdy dlužníkem: pro všechny, kteří si půjčili, půjčují a hodlají si půjčit peníze.* 3. vyd. Praha: COFET, 2009, 97 s. ISBN 978-80-904396-0-3.

WALKER, Ian. *Výzkumné metody a statistika.* Vyd. 1. Praha: Grada, 2013, 218 s. Z pohledu psychologie. ISBN 978-802-4739-205

Internetové zdroje

Čečrdlová, M. – *Finanční gramotnost mládeže (výsledky průzkumu)*, 2011. [online]. [cit. 2013-02-06]. Dostupné online na <http://financni-gramotnost-mladeze.vyplnto.cz>

Kurz Finančního vzdělávání. [online]. [cit. 2013-04-23]. Dostupné z: http://www.pf.jcu.cz/structure/other_departments/czv/czv-fin_vzd.php

Národní strategie finančního vzdělávání. Aktualizované znění. Praha: Ministerstvo financí ČR 2010 [online]. [cit. 2013-03-11]. Dostupné z: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Narodni_strategie_Financniho_vzdelavani_MF2010.pdf

Počítačová gramotnost a způsoby jejího získávání [online]. [cit. 2013-03-08]. Dostupné z: <http://www.lupa.cz/clanky/pocitacova-gramotnost-zpusoby-ziskavani/>

Shrnutí hlavních výstupů z měření finanční gramotnosti obyvatel ČR [online]. [cit. 2013-04-13]. Dostupné z: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/MF_FG_Shrnuti_rok_2010.pdf

Skupina odborníků EU na vysoké úrovni pro gramotnost. [online]. [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/education/literacy/what-eu/high-level-group/documents/executive-summary_cs.pdf

Strategie finančního vzdělávání. [online]. [cit. 2013-02-06]. Dostupné z: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Strategie_Fin-vzdelavani_CR_200710.pdf

Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách [online]. [cit. 2013-02-06]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/system-budovani-financni-gramotnosti-na-zakladnich-a-strednich-skolach>

Test Chí-Kvadrát[online]. [cit. 2013-04-12]. Dostupné :<http://www.milankabrt.cz/testNezavislosti/>

Seznam příloh

Příloha č. 1: Národní strategie finančního vzdělávání, květen 2010, str. 26 Akční plán úkolů a aktivit a časový harmonogram budování systému finančního vzdělávání obyvatel ČR včetně subjektů, zodpovědných za realizaci

Příloha č. 2: Standardy finanční gramotnosti pro základní a střední vzdělávání

Příloha č. 3: Dotazník včetně přehledu odpovědí a vyhodnocení

Příloha č. 1: Národní strategie finančního vzdělávání, květen 2010, str. 26

Ministerstvo financí - NÁRODNÍ STRATEGIE FINANČNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ - květen 2010

7 Akční plán

Níže uvedený akční plán pokrývá celý systém finančního vzdělávání v ČR, avšak zahrnuje pouze aktivity subjektů veřejné správy. Vychází z aktivit původně plánovaných v dokumentu Strategie finančního vzdělávání z roku 2007, které aktualizuje a rozšiřuje. U každého úkolu, resp. aktivity je uveden očekávaný termín realizace (případně uvedena informace o splnění) a subjekt odpovědný za realizaci.

Nad rámec uvedených budou probíhat aktivity dalších subjektů, které jsou zmíněny v kapitole 5.

Úkol/aktivita	Počáteční vzdělávání		Další vzdělávání	
	Termín	Odpovědný subjekt	Termín	Odpovědný subjekt
1. Vytvoření Standardů finanční gramotnosti	Splněno		Splněno	
2. Vstupní ověření úrovně finanční gramotnosti populace	-		2010	MF a ČNB
3. Vstupní přehled projektů finančního vzdělávání	Splněno		Splněno	
4. Implementace standardů finanční gramotnosti do rámcových vzdělávacích programů	2007 – 2013	MŠMT		
5. Metodická doporučení školám a zařazení témat finančního vzdělávání do vzdělávacích programů v systému dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků	2008 – 2013	MŠMT		
6. Výběr projektů a posouzení možnosti jejich případné dotační podpory	-			MPO ⁴²
7. Monitorování úrovně finanční gramotnosti populace	-		Průběžně	MF, ČNB
8. Mapování projektů finančního vzdělávání, včetně identifikace problémových oblastí a nepokrytých cílových skupin	Průběžně		Průběžně	
9. Realizace vzdělávání zaměstnanců úřadů práce	-		2011	MPSV
10. Revize Standardů finanční gramotnosti	2014 (v souladu s harmonogramem revizí RVP)	MŠMT v součinnosti s MF a ČNB	2014 (v souladu s harmonogramem revizí RVP)	MŠMT v součinnosti s MF a ČNB
11. Revize Systému budování finanční gramotnosti na základních a středních školách	2014	MŠMT v součinnosti s MF a ČNB		

⁴²⁾ Strategie finančního vzdělávání nezakládá nárok na poskytnutí dotace ze strany MPO.

12. Revize finančního vzdělávání spotřebitelů (včetně standardů a opatření)	-		Dle potřeby	MF v součinnosti s ČNB
13. Revize Národní strategie finančního vzdělávání	2015	MF v součinnosti s MŠMT a ČNB	2015	MF v součinnosti s MŠMT a ČNB
14. Zajištění činnosti Pracovní skupiny a řízení jejího Výboru	Průběžně	MF v součinnosti s MŠMT a ČNB	Průběžně	MF v součinnosti s MŠMT a ČNB

Příloha č. 2: Standardy finanční gramotnosti pro základní a střední vzdělávání

Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách
společný dokument - MF, MPO, MŠMT
- aktualizovaná verze prosinec 2007 -

Příloha

I. Standardy finanční gramotnosti

Pozn.:

Podle platné školské legislativy postupují podle RVP školy od 1. září, které následuje nejpozději po uplynutí 2 let ode dne jejich vydání. Některé RVP již byly vydány (RVP pro základní vzdělávání; RVP pro gymnázia, RVP pro gymnázia se sportovní přípravou; 61 RVP pro střední odborné vzdělávání), další jsou připravovány ke schvalovacímu procesu. V ročnících, v nichž se vyučuje podle dosavadních učebních dokumentů příslušných oborů vzdělání nebo podle RVP ZV (do doby jeho úpravy) se doporučuje implementovat standardy FG do vzdělávání na dobrovolné bázi.

1.1. Standard finanční gramotnosti pro základní vzdělávání

Peníze	
1. stupeň ZŠ	2. stupeň ZŠ
Obsah	Obsah
- hotovostní a bezhotovostní forma peněz	- nakládání s penězi
- způsoby placení	- tvorba ceny
- banka jako správce peněz	- inflace
Výsledky	Výsledky
- používá peníze v běžných situacích	- na příkladech ukáže vhodné využití různých nástrojů hotovostního a bezhotovostního placení
- odhadne a zkontroluje cenu nákupu a vrácené peníze	- na příkladu ukáže tvorbu ceny jako součet nákladů, zisku a DPH
	- objasní vliv nabídky a poptávky na tvorbu ceny a její změny
	- popíše vliv inflace na hodnotu peněz

Hospodaření domácnosti	
1. stupeň ZŠ	2. stupeň ZŠ
Obsah	Obsah
- rozpočet, příjmy a výdaje domácnosti	- rozpočet domácnosti, typy rozpočtu, jejich odlišnosti
- nárok na reklamaci	- základní práva spotřebitelů
Výsledky	Výsledky
- na příkladu ukáže, proč není možné realizovat všechny chtěné výdaje	- sestaví jednoduchý rozpočet domácnosti, uvede hlavní příjmy a výdaje domácnosti, rozliší pravidelné a jednorázové příjmy a výdaje, zvaží nezbytnost jednotlivých výdajů
	- objasní princip vyrovnaného, schodkového a přebytkového rozpočtu
	- vysvětlí, jak se bránit v případě porušení práv spotřebitele

Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách
 společný dokument - MF, MPO, MŠMT
 - aktualizovaná verze prosinec 2007 -

Finanční produkty	
1. stupeň ZŠ	2. stupeň ZŠ
Obsah	Obsah
- úspory	- služby bank, aktivní a pasivní operace
- půjčky	- produkty finančního trhu pro investování a pro získání prostředku
	- pojištění
	- úročení
Výsledky	Výsledky
- vysvětlí, proč spořit, kdy si půjčovat a jak vrátet dluhy	- uvede příklady použití debetní a kreditní platební karty, vysvětlí jejich omezení
	- uvede a porovná nejobvyklejší způsoby nakládání s volnými prostředky (spotřeba, úspory, investice)
	- uvede a porovná nejčastější způsoby krytí deficitu (úvěry, splátkový prodej, leasing)
	- vysvětlí význam úroku placeného a přijatého
	- uvede nejčastější druhy pojištění a navrhne, kdy je využít

I.2. Standard finanční gramotnosti pro střední vzdělávání

Penize	
Obsah	Výsledky
- placení (v tuzemské i zahraniční měně)	- používá nejběžnější platební nástroje, smění peníze za použití kursovní listku
- tvorba ceny	- stanoví cenu jako součet nákladů, zisku a DPH
	- vysvětlí, jak se cena liší podle zákazníků, místa, období...
	- rozpozná běžné cenové triky (cena bez DPH...) a klamavé nabídky
- inflace	- vysvětlí podstatu inflace a její důsledky na příjmy obyvatelstva, vklady a úvěry, dlouhodobé finanční plánování a uvede příklady, jak se důsledkům inflace bránit

Hospodaření domácnosti	
Obsah	Výsledky
- rozpočet domácnosti	- rozliší pravidelné a nepravidelné příjmy a výdaje a na základě toho sestaví rozpočet domácnosti
	- navrhne jak řešit schodkový rozpočet a jak naložit s přebytkovým rozpočtem domácnosti

Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách
společný dokument - MF, MPO, MŠMT
- aktualizovaná verze prosinec 2007 -

Finanční produkty	
Obsah	Výsledky
- přebytek finančních prostředků	- navrhne způsoby, jak využít volné finanční prostředky (spoření, produkty se státním příspěvkem, cenné papíry, nemovitosti...) - vybere nejvýhodnější produkt pro investování volných finančních prostředků a vysvětlí proč
- nedostatek finančních prostředků	- vybere nejvýhodnější úvěrový produkt s ohledem na své potřeby a zdůvodní svou volbu - posoudí způsoby zajištění úvěru a vysvětlí, jak se vyvarovat předlužení - vysvětlí způsoby stanovení úrokových sazeb a rozdíl mezi úrokovou sazbou a RPSN
- pojištění	- vybere nejvýhodnější pojistný produkt s ohledem na své potřeby

Práva spotřebitele	
Obsah	Výsledky
- předpisy na ochranu spotřebitele	- na příkladu vysvětlí jak uplatňovat práva spotřebitele (při nákupu zboží a služeb včetně produktů finančního trhu)
- obsah smluv	- na příkladu ukáže možné důsledky neznalosti smlouvy včetně jejich všeobecných podmínek

Příloha č. 3: Dotazník včetně přehledu odpovědí a vyhodnocení

Vážené studentky a studenti,
ráda bych Vás požádala o vyplnění následujícího dotazníku jako součást praktické části bakalářské práce na oboru Učitelství odborných předmětů na PF JCU

1. Jaký je Váš věk?

Odpověď	Počet ženy	Počet muži
18	9	22
19	12	32
20 a více	5	7
	26	61

2. Jsem

- c) Žena
- d) Muž

Odpověď	Počet	Procenta
Žena	26	30%
Muž	61	70%

3. Setkali jste se při výuce ve škole s tématy týkajícími se finančního vzdělávání?

- 1) Ano
- 2) Ne

Odpověď	Počet ženy	Počet muži	Počet celkem	Předvýzkum
Ano	26	61	87	24
Ne	0	0		3

4. Myslíte, že finanční vzdělávání v rámci školní výuky je pro Vás spíše:

- d) Užitečné
- e) Zbytečné
- f) Nevím

4. Myslíte, že finanční vzdělávání v rámci školní výuky je pro Vás spíše:	Počet ženy	Počet muži	Počet celkem	Test FG 2011	Předvýzkum
a) Užitečné	22	51	73	40	18
b) Zbytečné	1	5	6	7	1
c) Nevím	3	5	8	5	8

Výsledek Chí kvadrátového testu nezávislosti

Počet skupin znaku 1 : 2

Počet skupin znaku 2 : 3

Hladina významnosti α : 5%

Skutečné četnosti

	znak1 - 1. sk.	znak1 - 2. sk.	$n_{.j}$
znak2 - 1. sk.	22	51	73
znak2 - 2. sk.	1	5	6
znak2 - 3. sk.	3	5	8
$n_{i.}$	26	61	87

Očekávané četnosti

	znak1 - 1. sk.	znak1 - 2. sk.	$n_{.j}$
znak2 - 1. sk.	21.82	51.18	73
znak2 - 2. sk.	1.79	4.21	6
znak2 - 3. sk.	2.39	5.61	8
$n_{i.}$	26	61	87

Testové kritérium:

$$G = \sum_{i=1}^r \sum_{j=1}^s \frac{(n_{ij} - n'_{ij})^2}{n'_{ij}}$$

Po dosazení do vzorce vychází testové kritérium: **G = 0,721**

Kritická hodnota: $\chi_{(1-\alpha), df} = 5,991$

Rozhodnutí: Na hladině významnosti 5% nulovou hypotézu (H_0) o nezávislosti jednotlivých znaků nezamítáme.

5. Jak často dostáváte kapesné?

- d) Nepravidelně podle potřeb a možností
- e) Měsíčně
- f) Týdně

5. Jak často dostáváte kapesné?	Počet ženy	Počet muži	Počet celkem	Test FG 2011	Předvýzkum
a) Nepravidelně podle potřeb a možností	11	16	26	22	3
b) Měsíčně	10	29	39	20	15
c) Týdně	5	16	21	10	9

6. Máte svůj vlastní účet v bance?

- c) Ne
- d) Ano

Odpověď	Počet ženy	Počet muži	Počet celkem	Test FG 2011	Předvýzkum
Ne	5	21	26	26	8
Ano	21	40	61	26	17

7. Chtěli byste mít LCD televizi jakou sousedé a rodiče na ni teď nemají. Jak myslíte, že by se měli rodiče rozhodnout?

- a) Našetřit si na ni a pak koupit
- b) Půjčit si na koupi a pak splácet

Odpověď	Počet ženy	Počet muži	Počet celkem	Test FG 2011	Předvýzkum
a) Našetřit si na ni a pak koupit	26	61	87	48	27
b) Půjčit si na koupi a pak splácet	0	0		4	

8. Půjčíte si 1500 korun na dobu jednoho roku, za rok máte vrátit o 4% více. Kolik máte vrátit?

- d) 1560 korun
- e) 60 korun
- f) Nevím

Odpověď	Počet ženy	Počet muži	Počet celkem	Test FG 2011	Předvýzkum
a) 1560 korun	25	58	83	45	26
b) 60 korun	0	2	2	7	1
c) nevím	1	1	2		0

9. Co znamená zkratka RPSN?

- d) Roční procentní sazba nákladů
- e) Průměrná roční úroková sazba
- f) Nevím

Odpověď	Počet ženy	Počet muži	Počet celkem	Test FG 2011	Předvýzkum
Roční procentní sazba nákladů	24	53	77	42	25
Průměrná roční úroková sazba	2	6	8	10	
nevím	0	2	2		2

Výsledek Chí kvadrátového testu nezávislosti

Počet skupin znaku 1 : 2

Počet skupin znaku 2 : 3

Hladina významnosti α : 5%

Skutečné četnosti

	znak1 - 1. sk.	znak1 - 2. sk.	$n_{i \cdot}$
znak2 - 1. sk.	24	53	77
znak2 - 2. sk.	2	6	8
znak2 - 3. sk.	0	2	2
$n_{i \cdot}$	26	61	87

Očekávané četnosti

	znak1 - 1. sk.	znak1 - 2. sk.	$n_{i \cdot}$
znak2 - 1. sk.	23.01	53.99	77
znak2 - 2. sk.	2.39	5.61	8
znak2 - 3. sk.	0.6	1.4	2
$n_{i \cdot}$	26	61	87

testové Kriterium:

$$G = \sum_{i=1}^r \sum_{j=1}^s \frac{(n_{ij} - n'_{ij})^2}{n'_{ij}}$$

Po dosazení do vzorce vychází testové kritérium: $G = 1,009$

Kritická hodnota: $\chi_{(1-\alpha), df} = 5,991$

Rozhodnutí:

Na hladině významnosti 5% nulovou hypotézu (H_0) o nezávislosti jednotlivých znaků nezamítáme.

10. Která z úrokových sazeb je výhodnější?

- d) 12% p.a.
- e) 3% p.m.
- f) 4% p.q.

Odpověď	Počet ženy	Počet muži	Počet celkem	Test FG 2011	Předvýzkum
a) 12% p.a.	6	16	22	21	6
b) 3% p.m.	16	34	50	17	12
c) 4% p.q.	4	11	15	14	9

Výsledek Chí kvadrátového testu nezávislosti

POČET skupin **znaku 1** : 2

POČET skupin **znaku 2** : 3

Hladina významnosti α : 5%

Skutečné četnosti

	znak1 - 1. sk.	znak1 - 2. sk.	$n_{.j}$
znak2 - 1. sk.	6	16	22
znak2 - 2. sk.	16	34	50
znak2 - 3. sk.	4	11	15
$n_{i.}$	26	61	87

Očekávané četnosti

	znak1 - 1. sk.	znak1 - 2. sk.	$n_{.j}$
znak2 - 1. sk.	6.57	15.43	22
znak2 - 2. sk.	14.94	35.06	50
znak2 - 3. sk.	4.48	10.52	15
$n_{i.}$	26	61	87

testové kritérium:

$$G = \sum_{i=1}^r \sum_{j=1}^s \frac{(n_{ij} - n'_{ij})^2}{n'_{ij}}$$

Po dosazení dělat vzorce vychází testové kritérium: **G = 0,251**

Kritická hodnota: $\chi_{(1-\alpha); df} = 5,991$

Rozhodnutí:

Na hladině významnosti 5% nulovou hypotézu (H_0) o nezávislosti jednotlivých znaků nezamítáme.

11. Máte úvěr u banky na pevnou úrokovou sazbu a dojde k nárůstu inflace, pro koho je to výhodnější?

- d) Dlužníka
- e) Věřitele
- f) Pro nikoho

Odpověď	Počet ženy	Počet muži	Počet celkem	Test FG 2011	Předvýzkum
a) Pro dlužníka	12	19	31	29	10
b) Pro věřitele	11	27	38	17	10
c) Pro nikoho	3	15	18	6	5
d) Nevím					2

Výsledek Chí kvadrátového testu nezávislosti

POČET skupin znaku 1 : 2

POČET skupin znaku 2 : 3

Hladina významnosti α : 5%

Skutečné četnosti

	znak1 - 1. sk.	znak1 - 2. sk.	$n_{i \cdot}$
znak2 - 1. sk.	12	19	31
znak2 - 2. sk.	11	27	38
znak2 - 3. sk.	3	15	18
$n_{i \cdot}$	26	61	87

Očekávané četnosti

	znak1 - 1. sk.	znak1 - 2. sk.	$n_{i \cdot}$
znak2 - 1. sk.	9.26	21.74	31
znak2 - 2. sk.	11.36	26.64	38
znak2 - 3. sk.	5.38	12.62	18
$n_{i \cdot}$	26	61	87

testové kritérium:

$$G = \sum_{i=1}^r \sum_{j=1}^s \frac{(n_{ij} - n'_{ij})^2}{n'_{ij}}$$

Po dosazení do vzorce vychází testové kritérium: $G = 2,674$

Kritická hodnota: $\chi_{(1-\alpha); df} = 5,991$

Rozhodnutí:

Na hladině významnosti 5% nulovou hypotézu (H_0) o nezávislosti jednotlivých znaků nezamítáme.

12. Věděl(a) byste, jaký je rozdíl mezi debetní a kreditní platební kartou?

- a) Ne
- b) Ano
- c) Nevím

Odpověď	Počet ženy	Počet muži	Počet celkem
Ne	6	13	19
Ano	10	39	49
Nevím	10	9	19

Výsledek Chí kvadrátového testu nezávislosti

POČET Skupin Znaků 1 :2

POČET Skupin Znaků 2 : 2

Hladina významnosti α : 5%

Skutečné četnosti

	znak1 - 1. sk.	znak1 - 2. sk.	n . j
znak2 - 1. sk.	6	13	19
znak2 - 2. sk.	10	39	49
znak2 - 3. sk.	10	9	19
n i .	26	61	87

Očekávané četnosti

	znak1 - 1. sk.	znak1 - 2. sk.	n . j
znak2 - 1. sk.	5.68	13.32	19
znak2 - 2. sk.	14.64	34.36	49
znak2 - 3. sk.	5.68	13.32	19
n i .	26	61	87

testové kritérium:

$$G = \sum_{i=1}^r \sum_{j=1}^s \frac{(n_{ij} - n'_{ij})^2}{n'_{ij}}$$

Po dosazení do vzorce vychází testové kritérium: $G = 6.81$

Kritická hodnota: $\chi_{(1-\alpha), df} = 5,991$

Rozhodnutí:

Na hladině významnosti 5% nulovou hypotézu (H_0) o nezávislosti jednotlivých znaku zamítáme, přijímáme hypotézu H_1 , která nám říká, že určitá závislost mezi názorem a pohlavím existuje.

13. Jaký je rozdíl mezi debetní a kreditní kartou?

Debetní karta:

Kreditní karta:

Odpověď	Počet ženy	Počet muži	Počet celkem
Správná odpověď	12	33	45
Bez odpovědi	14	28	42

14. Využíváte osobně nebo Vaše rodina kreditní kartu?

a) Ne

b) Ano

Odpověď	Počet ženy	Počet muži	Počet celkem
Ne	7	9	16
Ano	19	52	71

15. Jak byste vyhodnotil/a úroveň finančních znalostí středoškolské mládeže?

a) Dobrá

b) Průměrná

c) Špatná

d) Nevím

Odpověď	Počet ženy	Počet muži	Počet celkem
a) Dobrá	2	6	8
b) Průměrná	14	37	51
c) Špatná	7	14	21
d) Nevím	3	4	7

Výsledek Chí kvadrátového testu nezávislosti

POČET Skupin **Znaku 1** : 2

POČET Skupin **Znaku 2** : 4

Hladina významnosti α : 5%

Skutečné četnosti

	znak1 - 1. sk.	znak1 - 2. sk.	$n_{i \cdot}$
znak2 - 1. sk.	2	6	8
znak2 - 2. sk.	14	37	51
znak2 - 3. sk.	7	14	21
znak2 - 4. sk.	3	4	7
$n_{i \cdot}$	26	61	87

Očekávané četnosti

	znak1 - 1. sk.	znak1 - 2. sk.	$n_{i \cdot}$
znak2 - 1. sk.	2.39	5.61	8
znak2 - 2. sk.	15.24	35.76	51
znak2 - 3. sk.	6.28	14.72	21
znak2 - 4. sk.	2.09	4.91	7
$n_{i \cdot}$	26	61	87

testové Kriterium:

$$G = \sum_{i=1}^r \sum_{j=1}^s \frac{(n_{ij} - n'_{ij})^2}{n'_{ij}}$$

Po dosazení do vzorce vychází testové Kriterium: $G = 0,917$

Kritická hodnota:

Kritická hodnota: $\chi_{(1-\alpha), df} = 7,815$

Rozhodnutí:

Na hladině významnosti 5% nulovou hypotézu (H_0) o nezávislosti jednotlivých znaků nezamítáme.